

LUNDS
UNIVERSITET

Pedagogiska institutionen
Box 199, 221 00 Lund

Kurs: PED. 442/FRI. 03
Kandidatuppsats 10 poäng
41-60
Datum: 2005-11-10

Värdegemenskapen

i den mångkulturella skolan

- en hermeneutisk undersökning av tre teman ur värdegrundsboken med hjälp av det interkulturella synsättet

Författare: Henrik Rosell

Handledare: Bosse Bergstedt

Abstract

Arbetets art: C-uppsats i pedagogik

Sidantal: 50

Titel: Värdegemenskapen i den mångkulturella skolan - en hermeneutisk undersökning av tre teman ur värdegrundsboken med hjälp av det interkulturella synsättet

Författare: Henrik Rosell

Handledare: Bosse Bergstedt

Datum: 2005-11-10

Sammanfattning: Jag har valt tre teman ur värdegrundsboken och jämför vad olika författare anser om dessa tre teman. Skolan kan inte undvika att fostra och socialisera, skolans socialiserande verksamhet innebär att förmedla kultur.

Ett konstaterande är att skolans kultur och värdegemenskap förmedlande uppdrag är motsägelsefullt. Uppgiften som skolan har tilldelats av riksdagen är sammansatt av ett beständighets, kontinuitets och ett förändringsuppdrag. Det är tänkt att skolan ska spegla sitt samhälles historia och kultur genom att socialisera sina elever till svenska medborgare, samtidigt ska skolan vara visionär och därmed bana väg för ett framtida samhälle som på bestämda sätt skiljer sig från dagens. Det ställs krav på att personalen ska förmedla kulturellt bestämda värden och upprätta kultur som överensstämmer med dessa värden. Kraven är tvetydiga och bortser ifrån de svårigheter som existerar när det gäller att verkställa dem.

Nyckelord: Interkulturell, värde, normer, språk, kultur, bakgrund, lära, demokrati

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	2
1.1 Förståelse för varandra.....	4
1.2 Syfte.....	6
1.3 Disposition.....	6
2. Metod.....	7
2.1 Urval.....	8
2.2 Datainsamlingsmetod.....	9
2.3 Bearbetnings och analysmetod.....	10
3. Teoretisk referensram.....	11
3.1 Kulturbegrepp.....	12
3.2 Värden och normer.....	13
3.3 Etik och moral.....	14
3.4 Vad är värdegrund?.....	16
3.5 Värdegemenskap.....	17
3.6 Skolan och det mångkulturella samhället.....	20
3.7 Interkulturell pedagogik och undervisning.....	22
3.8 Interkulturell kommunikativ kompetens och interkulturell kommunikation.....	25
3.9 Språkets betydelse.....	27
4. Värdegrundsprojektet.....	30
5. Mina tre teman ur värdegrundsboken.....	32
5.1 Plats för relationer och möten mellan olika kulturer.....	33
5.2 Det mångkulturella Sverige.....	36
5.3 Värden och normer.....	39
6. Analys.....	42
7. Diskussion och slutsatser.....	49

1. Inledning

Jag valde att göra en undersökning om värdegrundsboken för att det är ett intressant ämne som ligger i tiden. Värdegrundsboken mest centrala och viktiga ämne handlar om att skapa en demokratisk skola där alla är lika mycket värda. Det var därför värdegrundsboken tilltala mig väldigt väl, eftersom jag själv anser att skolor ska vara demokratiska och ha en bra gemenskap där alla är lika mycket värda och betydelsefulla.

Därför valde jag att göra en undersökning om vad andra författare anser om värdegrundsboken, hur de tycker att skolorna anpassat sig efter den och hur de tycker att skolorna jobbar efter den. Jag har lyft fram tre centrala teman ur värdegrundsboken som jag tycker passar bra in på det jag nämnt ovan: "hur man skapar en demokratisk skola där alla är lika mycket värda". Dessa tre olika teman har en nära och bra förbindelse till varandra, jag låter de olika författarnas åsikter lyftas fram i dessa tre teman och sen analyserar jag, diskuterar och drar slutsatser ifrån deras åsikter och ur värdegrundsboken. Mina tre teman som jag valde heter "*Plats för relationer och möten mellan olika kulturer*", "*Det mångkulturella Sverige*" och "*Värden och normer*".

Mitt första tema heter "*Plats för relationer och möten mellan olika kulturer*" och här är den centrala mötesplatsen skolan. För skolan är ju mer än bara en plats där man inhämtar kunskap det är även en social mötesplats där man kan lära sig en massa av varandra och av varandras kulturer. Den stora frågan här är hur skolan ska göra för att anpassa sin undervisning till att passa alla?

Det andra temat som heter "*Det mångkulturella Sverige*" som handlar om att skolorna allt mer jobbar efter en individualisering, i många fall kan detta försvåra arbetet med att skapa fungerande relationer och därmed förutsättningar för samtal. Enligt värdegrundsboken så borde detta försvåra skolans möjlighet att arbeta med värdegrunden i en mångkulturell miljö. Jag anser att det är konstigt att skolorna allt mer jobbar efter en individualisering eftersom det försvårar arbetet med värdegrunden i en mångkulturell miljö. Jag tycker istället att de borde ha undervisning som syftar till att bygga upp väl fungerande relationer till varandra genom undervisning som lyfter fram olikheter och olika kulturer. Det borde skapas och förankras en nyfikenhet hos eleverna när det gäller nya kulturer. Men detta går inte om undervisningen präglas av en individualisering anser jag.

Så hur ska skolorna anpassa sig för att ta vara på kulturerna?

Det tredje temat heter ”*Värden och normer*” som handlar om att olika kulturer har olika normer och regler. Men hur ska man göra för att andra kulturer ska acceptera och anpassa sig efter våra värden och normer. Det handlar om att enas och mötas på lika villkor för att skapa en gemensam värdegrund som alla kan respektera. Men hur gör man detta?

Sedan 1985 har vårt samhälle bara blivit mer och mer mångkulturellt, vilket tydligt speglas i skolorna. I skolan ryms inte bara en kultur utan där finns representanter från hela världen. Men hur ökar man förståelsen bland elever med olika kulturer och traditioner? I *Lära om lärandet* vill Monica Eklund (2000) framhäva att man ska ta vara på barns kulturella bakgrund och göra det som en pedagogisk resurs. Även Jernström & Johansson (1997) uttrycker sig på liknande sätt när de anser att skolan bör tillvarata barnens kulturella bakgrund när det gäller pedagogiska sammanhang.

Invandrarundervisning ska dock inte vara ett ämne utan det ska fungera som ett förhållningssätt inom alla ämnen. Barn lär sig av varandra. Genom att man skapar ett utbyte mellan olika kulturer så stärker man självförtroendet hos invandrareleverna och ger de andra eleverna en bättre förståelse för olika kulturer.

Elisabet Jernström & Henning Johansson (1997) menar att när du möter ett antal barn/elever, så möter du också lika många kulturer. Varje barn har sin egen kulturella bakgrund, även om det har vuxit upp tillsammans med andra barn i samma kvarter. I det avseendet är varje möte med en barn- eller elevgrupp en flerkulturell situation. Alla barn är olika och unika för det finns aldrig två individer som är exakt lika på alla nivåer.

Att arbeta med en gemensam värdegrund ställer stora krav på skolpersonal och skolledares kompetens och kunskap. En gemensam värdegrund som en pedagogisk fråga innebär ett behov av långsiktig planering och strategi.

1.1 Förståelse för varandra

Enligt mig är varje möte med människor en grundsten för lärdom och kunskap. Därför tar jag upp följande teorier om detta eftersom jag tycker det är viktigt och lärorikt. Jag vill uppmärksamma att skolan inte är det enda stället man kan lära sig saker på, utan det är även i mötet med andra människor i det vardagliga livet som kan vara unika och lärorika möten.

Ett av de grundläggande livsvillkoren för en människa, är att kunna lära sig. Att kunna lära sig är en nödvändighet för att kunna kommunicera med sin omgivning på olika sätt. Det är genom att kommunicera med andra som individen lär sig att förstå och bli delaktig i ett samhälle.

Denna process börjar från det vi människor föds och pågår hela livet. Den största delen av en individs lärande sker utanför den organiserade undervisningen och varje möte i sig, var det än sker, utgör grunden för det individuella lärandet (Sträng & Dimenäs, 2000).

För att förstå lärandet som sker inom en institutionell ram, kan man som i likhet med Sträng och Dimenäs karakterisera utbildning som en mötesplats där en individ möter andra individer i en speciellt utformad och anpassad miljö, där varje individ bär med sig sina erfarenheter och kunskaper som de skaffat sig både från sina privata och eventuellt andra institutionella miljöer.

Enligt den svenska skollagen har alla barn och ungdomar rätt till en likvärdig utbildning, oberoende av kön, kulturell eller etnisk, social eller ekonomisk bakgrund.

Enligt skollagen ska utbildningen ”ge eleverna kunskaper och färdigheter och i samarbete med hemmen främja deras harmoniska utveckling till ansvarsställande människor och samhällsmedlemmar” Hänsyn ska tas till elever med särskilda behov.

En annan av skolans viktigaste uppgifter är att motverka rasism och främlingsfientlighet, genom att främja förståelsen för demokratin och de mänskliga rättigheterna (Sträng & Dimenäs 2000).

En mångkulturell undervisning ska inte bara bereda plats för majoritetskulturens perspektiv. Den ska även ge utrymme för andra kulturella perspektiv i samhället. Att lyfta fram en negligerads grupp:s historiska erfarenheter kan sägas vara en av den mångkulturella undervisningens främsta målsättningar. Undervisningen bör signalera att flera grupper tillhör samhället och att även dessa grupper har rätt att få sin historia berättad (Roth 1998).

Vad har då kommuner och skolor att erbjuda när det gäller kulturell mångfald?

För mig är det uppenbara svaret att budskapet är svårtolkat, för vilken kulturell mångfald är det som ska respekteras?

Den nya läroplanen LPO 94 talar om att det ”svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald”. Den talar om att man ska ”utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet”. Trots att termen inte definieras är det uppenbart att den sammankopplas med den immigration som skett under det senaste halvsekle och med den brokiga samling människor som kallas invandrare. Det framgår inte vad som avses med kulturell mångfald, men är tydlig om hur man bör förhålla sig till fenomenet. Kulturell mångfald beskrivs som något att respektera, som en resurs att använda sig av och något människor ska fostras till att leva med. Den talar om en fostrande värdegrund som ska förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på.

Forskaren Ann Runfors (1996) anser att direktiven i läroplanen inte klarlägger utan snarare alstrar en mängd frågor. Frågor som t ex hur ska respekt för olikheter kunna förenas med behovet av enhetlighet? Vems värden är det som ska betraktas som gemensamma och hur ska respekt för olikheter kunna förenas med fostran till påbjudna värden? Ann Runfors (1996) menar vidare att man skulle kunna säga att styrdokumentet skapar en bild som ter sig motsägelsefullt eftersom läroplanen är ett uttryck för policymakares förståelse av vad skolan ”borde” vara. Lärarna är de som förväntas försöka förverkliga visionerna.

1.2 Syfte

Mitt syfte är att göra en hermeneutisk undersökning av tre teman ur värdegrundsboken med hjälp av det interkulturella synsättet.

- Hur ska dagens skolor göra för att olika kulturer ska synas och mötas?
- Hur ska vi göra för att tillvarata det mångkulturella i den svenska skolan?
- Vilka värden och normer bör finnas i dagens mångkulturella skola?

1.3 Disposition

Min undersökning börjar med en inledning där jag motiverar varför jag valt att göra en undersökning om värdegrundsboken och på vilket sätt jag har tänkt göra min undersökning. Sedan följer en förståelse för varandra som förklarar olika lärprocesser som kan ske på många olika sätt. Vidare så följer mitt metodavsnitt där det förklaras att jag valt den hermeneutiska metoden, som är en kvalitativ forskningsmetod. Sedan följer mitt teoriavsnitt som följs upp av en jämförelse mellan olika författares åsikter utifrån tre olika teman ifrån värdegrundsboken. Sen följer en analys utav detta. Därefter följer slutligen min diskussion och slutsats utav det hela.

2. Metod

Jag har valt att använda mig av den hermeneutiska metoden, som är en kvalitativ forskningsmetod som används bland annat för att tolka befintlig litteratur ur ett historiskt perspektiv för att uppmärksamma att en företeelse kan förstås på flera olika sätt, dvs. hermeneutiken är en förståelseinriktad forskningsansats där tolkning av texter och intervjumaterial utgör den huvudsakliga forskningsmetoden.

Den hermeneutiska forskningsansatsen svarar på frågorna:

- vad innebär?
- vad betyder?

Istället för att söka efter absoluta sanningar, för enligt den hermeneutiska kunskapsteorin finns det inga sådana, vi människor bör istället inse att en företeelse kan förstås på flera olika sätt beroende på vem som tolkar.

För en forskares del är det viktigt att han skiljer mellan det vardagliga och det vetenskapliga tolkandet. Med det vardagliga tolkandet menas det tolkandet vi människor gör för att orientera oss i tillvaron, detta sker mer eller mindre medvetet (Ödman 2001).

Det hermeneutiska synsättet utformades från början främst för att tolka och förstå teologiska texter men används numera även av den analyserande forskaren, att utifrån författaren till textens perspektiv, försöka få fram textens mening och innebörd (Bryman 2001).

Den hermeneutiska forskningsansatsen karaktäriseras enligt Ödman (2001) av:

”Öppenhet inför nya tolkningsobjekt och en vilja att ifrågasätta den egna förförståelsen”

2.1 Urval

Jag har valt att analysera *Värdegrundsboken- om samtal för demokrati i skolan*, författare är Gunilla Zackari & Fredrik Modigh.

Värdegrundsprojektet tillsattes 1999 som ett skolformsövergripande utvecklingsprojekt, från utbildningsdepartementet med syfte att:

”Stödja och stimulera det lokala arbetet i skolor och kommuner med att omsätta värdegrunden i praktisk handling genom olika målgruppsanpassade insatser”

Anledningen till mitt val av denna text är det intresse för den förändring som skett, dels i samhället när det gäller den ökade globaliseringen med mångfalden som följd och dels vilken effekt denna mångfald fått för den svenska skolan. I ett mångkulturellt samhälle där olika grupper lever enligt olika normsystem, blir skolan en av de platser där värderingskonflikter kan ge sig tillkänna på ett tydligt sätt. Den ökade mångkulturen är en av skolans stora utmaningar idag.

Efter att ha läst artiklar, litteratur och andra undersökningar om den mångkulturella skolan, har jag hittat många önskemål om hur undervisningen ”bör se ut” och genom styrdokumentet för svensk skolundervisning ”hur det ska se ut” och vilka utbildningar och egenskaper lärarna ”bör” vara utrustade med, men inga direkta direktiv om vilka riktlinjer personalen som arbetar inom skolan ska förhålla sig till.

Forskare som Runfors (2003) menar att läroplanens direktiv inte klarlägger, utan snarare alstrar en mängd frågor. *Värdegrundsboken-* nämner bl.a. att en av orsakerna till att intresset för värdegrund och demokrati i samhället ökat, är den ökade mångkulturalismen.

2.2 Datainsamlingsmetod

Som metod i mitt arbete har jag valt att utföra en kvalitativ hermeneutisk textanalys vilket innebär att jag har valt att analysera rapporter eller artiklar som skrivits om *värdegemenskapen i den mångkulturella skolan och den interkulturella undervisningen*.

I detta fall blev det just värdegrundsboken som passade bäst in på mitt val.

Avsikten med denna undersökning är att mitt intresse är inriktat mot att försöka förstå och vidareförmedla innebörden om vad värdegemenskap i den mångkulturella skolan innebär och vad som menas med interkulturell undervisning.

Fenomenet i sig är ingen nyhet, men intresset för just det mångkulturella har på senare tid ökat, för att inte säga exploderat både inom skola, kultur, massmedia, i stort sett överallt, till och med på regeringsnivå.

Att utföra ett arbete enligt den kvalitativa forskningsprocessen är svårare att beskriva i de steg som ingår i denna form av forskning, eftersom detta forskningssätt inte är lika kodifierad som i det kvantitativa forsknings arbetet. Anledningen till detta menar Bryman (2001) är att man inom den kvalitativa forskningen oftast utgår ifrån vad kvantitativa forskningen inte är och att det inom den kvalitativa forskningen går att urskilja flera olika traditioner.

Samma sak gäller för den hermeneutiska forskningsansatsen, det är svårt att upprätta fasta regler för tolkningsarbetet om hur forskaren ska gå tillväga.

Enligt Ödman (2001) är det här den hermeneutiska forskningsansatsen skiljer sig från den mer traditionella forskningsmetoden, där undersökningen utgör en process med fasta regler.

Den hermeneutiska metoden beskriver Ödman (2001) som:

”Ett pusselläggande, där forskaren själv måste fundera över hur de olika pusselbitarna, kan passa in i varandra för att utgöra en meningsfull helhet”

Ödman (2001) anser vidare att det är en nödvändighet, mer än en metod, att forskaren inom den hermeneutiska forskningsansatsen har en förmåga till öppenhet, ett upptäckande förhållningssätt och verkligen har viljan för att lära sig något nytt, för att lyckas med sin studie. Ödman (2001) poängterar också att alla forskningsmetoder är mänskliga konstruktioner och att metoderna endast får den betydelse som människan tillskriver dem.

2.3 Bearbetnings och analysmetod

För att ha möjlighet att bearbeta och analysera mina data som jag fått fram har jag ställt mig följande frågor:

- På vilket sätt kan jag använda mig av detta?
- Vad har jag för teoretiska förutsättningar?
- På vilket sätt kommer jag själv att tänka på ”den mångkulturella skolan”, ”värdegrund” och den ”interkulturella undervisningen”?

Fördelen med att ha en sådan här frågeställningar är att man vet vad man ska inrikta sig på när man ska bearbeta sitt insamlade material.

Nackdelen är att man kanske missar någon viktig frågeställning eller att man har för många. Det är alltid svårt att veta vilka svar undersökningen kommer att ge.

Men det är alltid bra att ha några bra grundfrågeställningar med ifrån första början och i så fall anpassa dem mer utifrån svaren man får fram sedan eller lägga till med fler. För på det viset så får man en bättre helhet och avgränsning när man sedan ska bearbeta sitt material (arbetslivsinstitutet 2002).

3. Teoretisk referensram

Det första jag beskriver är kulturbegreppet som kan skifta i betydelse på grund av att det används av många människor på många olika sätt. Efter kulturbegreppet kommer värden och normer som är grundläggande för vårt mångkulturella samhälle och våra mångkulturella skolor. Sedan följer etik och moral som har kopplingar till normer och värden. Därefter kommer en förklaring om vad värdegrund är och efter det om värdegemenskapen där det beskrivs att det t.ex. krävs gemenskap för att få ett demokratiskt samhälle och skola. Sedan följer en förklaring om det mångkulturella samhället och den mångkulturella skolan och vad detta innefattar. Efter det så följer den interkulturella pedagogiken och undervisningen, som är central för den mångkulturella skolan. Pirjo Lahdenperä (2004) t.ex. beskriver allt detta på ett intressant sätt och berättar hur begreppet har utvecklats och vuxit fram i Sverige. Hon berättar att inom Sverige har utvecklingen av *interkulturalitet* ägt rum efter 1980 som ett ämne som i första hand handlat om interkulturell kommunikation och undervisning, där man ska se alla elever som unika individer med olika bakgrunder och åsikter om hur det ska föras in i den interkulturella undervisningen.

Fler som har åsikter inom detta är Elisabet Jernström & Henning Johansson (1997) som menar att när du möter ett antal barn/elever, så möter du också lika många kulturer. Varje barn har sin egen kulturella bakgrund, även om det har vuxit upp tillsammans med andra barn i samma kvarter. I det avseendet är varje möte med en barn- eller elevgrupp en flerkulturell situation. Sedan följer interkulturell kommunikativ kompetens och interkulturell kommunikation som är två svårförklarliga begrepp och tolkas väldigt olika av olika forskare. Men den jag har använt mig av här är Lundberg (1991) som jag tycker har mest intressanta teorier om bägge dessa. Efter det följer en förklaring om språkets betydelse. Där jag förklarar vilken viktig roll språket har i ett samhälle och skola som allt mer präglas av mångfald och olika språk. Därefter gör jag kopplingar av mina teorier till värdegrundsboken och de tre olika temana jag valt ifrån värdegrundsboken som jag sedan gör en analys av. Slutligen följer sedan min diskussion och slutsats där jag vidareutvecklar mina egna tankar ifrån analysen och andra intressanta teorier som lyfts fram i min analys.

3.1 Kulturbegrepp

Det finns hundratals olika definitioner av kultur därför att det används av olika människor på olika sätt. En som jag tycker förklarar det väldigt väl och som har likasinnade tankar om detta är Berger (1999):

”Kultur är ett av de mest centrala och svårgripbara begreppen inom den nutida diskursen om samhället och konstarterna. Det är svårgripbart eftersom det används av olika människor på olika sätt.”

Som Andersson m.fl. (2003) påpekar så finns det en väldigt grundläggande betydelse som begränsar området som använder sig av begreppet kultur, där kultur är det av människorna skapade såsom till exempel: normer, institutioner, mening, materiella och symboliska artefakter. Thavenius (1999) har liknande tankar, där han nämner att kulturerna redan existerar med sina normer och värderingar, sina sätt att beskriva verkligheten och ordna vardagen.

Likasinnade tankar om detta har även Weber (1977) som menar att kultur är både det av människan skapade, det av henne värderade och för hennes meningsfulla. Med andra ord så kan man anta att alla skapar sin egen kultur genom t ex olika traditioner som lever vidare genom olika generationer. Människor värderar kultur på olika sätt och har olika uppfattningar om vilka kulturer som är mer eller mindre meningsfulla. Thavenius (1999) menar att kulturen kan vara en föreställning om att det egentligen bara finns en kultur och att det är den som ska sätta sin prägel på samhället.

Många tycker att språket är vårt viktigaste kulturarv och språket är viktigt, men den kulturella bakgrunden innehåller så mycket mer. Kultur är också många gånger sånt som har med konstnärlig verksamhet att göra. Enligt det antropologiska kulturbegreppet uppfattas kultur som gemensamma beteendemönster, föreställningar och värderingar. Kultur är ett helt folks sätt att leva och ingen har mer kultur än någon annan. De här beteendemönstren överförs från generation till generation och barnet tar till sig dessa och lär sig på det sättet förstå sin omgivning. Man kan säga att barnet steg för steg växer in i en kultur.

När man skapar den här kulturförankringen i skolan, förskolan eller på fritidshemmet, så arbetar man med hela barnet d.v.s. man möter barnets olika erfarenheter och behov med utgångspunkt i hennes/hans tankemässiga, motoriska, känslomässiga, språkliga, sociala och kulturella förhållanden och barnet är ständigt i centrum. För att inte bli enkelriktad är det nödvändigt att se, att den kulturella bakgrunden har i alla fall följande tre dimensioner: (Jernström & Johansson, 1997).

- Den *materiella*, som är synlig genom produkter av teknologi och hantverk.
- Den *mentala*, som omfattar föreställningar, kunskaper, attityder och värderingar.
- Den *sociala*, som inbegriper mer eller mindre fasta relationer mellan människor och hur man umgås med varandra.

Dessa tre dimensioner måste på något sätt avspeglas i det pedagogiska innehållet. Det kännetecknar också alla skolor, förskolor och fritidshem. Det är tanken om den kulturella bakgrundens betydelse för barnets utveckling som är det mest centrala och utmärkande i den boken. En annan viktig sak är att föräldrarna och lärarna i de olika skolorna lär känna varandra bättre för att samverka mellan föräldrar och lärare ska fungera bättre. Det krävs även att man har en kunskap om barnets och familjens kulturella bakgrund för att man som lärare, förskollärare, barnskötare och fritidspedagog ska kunna utgå från den i sitt arbete med barnen. (Jernström & Johansson, 1997).

3.2 Värden och normer

Orlenius (2001) menar att värden betecknar något som är eftersträvansvärt. Värden formas av olika värderingar, dvs. prioriteringar om det önskvärda. Värdegrunden skulle därmed kunna antyda att det finns vissa överenskomna värden som är av grundläggande natur. Varför dessa värden just är grundläggande, hur de ska uttolkas och deras mer konkreta innebörd tycks det dock råda delade meningar om. Roth (1998) menar också att det finns vissa grundläggande normer som varje människa skall leva efter oavsett vilka sociala roller eller kulturella tillhörigheter hon identifierar sig med.

Sådana normer kan vara att inte döda, inte orsaka lidande, och att inte hota någons värdighet och integritet. En annan norm kan vara att vid intressekonflikter använda sig av förhandlingsmetoder som uppfyller vissa krav på rättvis behandling som opartiskhet istället för att använda sig av våldsmetoder, hotfulla påtryckningar eller argument som enbart genomsyras av egenintresset (Lundström 1997). Roth påpekar att dessa normer ibland brukar kallas för grundnormer eller grundvärderingar och flera av dem återfinns i internationella förklaringar som FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Vidare menar Collste (1996) att för att människor ska kunna leva tillsammans och fungera ihop, krävs det regler och normer. Ett demokratiskt samhälle är uppbyggt på ansvar, förtroende och skyldigheter. Många av de regler och normer som efterlevs, är inte nerskrivna, men ändå kända och accepterade av majoritetsbefolkningen. De nerskrivna reglerna och normerna är de politiskt beslutsfattade lagar och förordningar som uttrycks i brottsbalken och i skollagen, avsikten är att rättssystemet ska ge uttryck för en övergripande värdegemenskap för befolkningen i ett samhälle.

Orlenius (2001) beskriver att normer fungerar som handlingsaxiom och med detta menas att man utgör grundprinciper, som är baserade på vissa värderingar vars giltighet man antar. Normer utgör därmed föreskrifter för hur man bör eller inte bör handla. I skolan kan elevens normer ställas mot lärares, lärares mot föräldrars, en skolas normer mot en annans skolas. Normer är informella och behöver inte vara nedtecknade. Man kan använda begreppet regler, men regler är i högre grad än normer. Normer kan formaliseras och därmed bli både mer synliga och avgränsade genom att omformas till regler, avtal eller lagar.

3.3 Etik och moral

Orlenius (2001) berättar att begreppet etik kommer från grekiskans *éthos* och *êthos*. *Éthos* avser vana, sedvänja, oskriven lag, dvs. hur man beter sig i sociala sammanhang (vilket kan jämföras med uttrycket etikett). *Êthos* står för något som har med karaktären att göra, dvs. ståndpunkt, inställning, sinnelag – våra innersta värderingar och vårt förhållningssätt till livet. Det är ett uttryck för reflektion och ett medvetet val. Därmed kan det hävdas att begreppet etik rymmer både en inre och yttre sida i ordets etymologi.

Moral är motsvarigheten på latin, *mores* som betyder sed, sedvänja, bruk. Enligt sociologen Jenny Gren (1995) så skiljs begreppen åt i dagens forskning. Moralen står för ens handlingar, det som görs, medan etiken står för reflektionen över handlingarna. Man talar alltså om en moralisk handling och en etisk teori. Orlenius anser att värden betecknar något som är eftersträvansvärt, alltså gott. Ordet värden kommer från isländskans *värði* och betyder värda, respektera. Värden formas på olika sätt av olika värderingar, genom prioriteringar om det önskvärda.

Göran Collste (1996), professor i etik vid Linköpings universitet, skriver att etik är ett mycket gammalt ämne. En av de första etiklärarna vi känner till är den grekiske filosofen Sokrates som redan på 400-talet f. Kr sade: ”Vi diskuterar ingen liten fråga, utan frågan hur vi bör leva”. Etiken aktualiserar frågor om vad som är ett gott mänskligt liv, vår relation till andra människor och åt tillvaron som helhet vad gäller rätt och fel. Förmågan till inlevelse är en viktig utgångspunkt för moralen. En moraliskt medveten människa kan inte förhålla sig passiv och likgiltig när människor som hon kommer i kontakt med utsätts för lidande. Moralens uppgift är att vägleda handlandet så att vi kan ta ansvar för vårt sätt att leva. Orlenius (2001) anser att när vi diskuterar etik och moral används ordet moral för hur vi beter oss, vårt (yttre) handlande, medan etik handlar om våra övertygelser, (inre) tänkesätt. Ett skäl till att göra denna skillnad mellan begreppen är att etiken (såsom begreppet definieras här) alltid måste prövas mot moralen. Det kan också vara värt att notera att orden etik och moral kan ha olika värdeladdning när man använder dem i vardagligt tal.

Etik har under 1990-talet blivit ett alltmer efterfrågat ämne, enligt Collste (1996). I ett samhälle krävs det regler och normer för att människor ska kunna fungera och leva tillsammans. De flesta av de regler som efterlevs i ett samhälle är inte nedskrivna men ändå kända och accepterade av majoriteten. Det finns inga grundläggande värden som omfattas av alla och som går att hänvisa till för att avgöra oenigheten i etiska frågor. Denna omvälvande tid i samhället har också på olika sätt påverkat skolans förhållningssätt. Dels vilka värden och normer som ska förmedlas men också på vilket sätt läraren ska förhålla sig till detta.

Enligt Orlenius (2001) så kan lärare anse att skolan ska stå för vissa värden, men i vilken utsträckning är man beredd att arbeta för och kräva dessa genomslag i praktisk handling? Vilka prioriteringar bör göras? På ett föräldramöte kan man vara överens om att elever med särskilda behov ska få extra hjälp, men ska det ske på bekostnad av mindre tid för min son? Lärare ställs varje dag inför etiska situationer som kräver ett etiskt avgörande om vad som är rätt eller fel. Det kan gälla en kontrovers med elever, föräldrar eller kollegor. Hartman (2001) anser att det kan vara svårt för lärare att ta ställning i etiska problem eftersom lärarutbildningen endast hänvisat lärarstudierande att följa läroplanen. Riktlinjerna för etiken i läroplanen är otydliga och måste tolkas gemensamt av flera lärare. Hartman betraktar detta som ett misslyckande eftersom vi nu lever i ett samhälle som präglas av en åsiktsmässig mångfald. Etiken måste ges en mer framträdande plats och tydliggöras så att den oklara situationen ska kunna brytas. Hartman påtalar även lärares svårigheter till etiska ställningstaganden eftersom lärarkåren saknar en professionell etisk yrkeskod.

Orlenius (2001) menar att av detta resonemang följer alltså att etikens giltighet måste prövas mot dess handlingar, dvs. det praktiska handlandet är etikens måttstock. I en rapport för en del år sedan, som redovisade en studie kring synen på människans värde, konstaterades att principen om alla människors lika värde hyllas av de flesta, men en äldre cigarettökande invandrare skulle inte ha det lätt i vårdköen om svenskarna i allmänhet skulle få bestämma om principer för prioriteringar.

3.4 Vad är värdegrund?

Orlenius (2001) skriver att ordet värdegrund inte finns med i Svenska Akademiens ordlista, vilket eventuellt också kan tyda på att begreppsförvirring lätt uppkommer.

Eleverna har generellt sett, aldrig tagit del av innehållet i en läroplan och känner inte riktigt till vilka mål och riktlinjer som gäller. Av ungdomsrådets undersökning, där politiker, rektorer, lärare och elever tillfrågats, visar det sig att de flesta eleverna över huvud taget aldrig hört talas om värdegrunden.

Värdegrunden är även ett politiskt laddat ord, vilket spelar roll för vilken tolkning man gör, trots att samtliga politiska partier i riksdagen stod eniga bakom den formulerade värdegrunden i läroplanen. Värdegrunden som begrepp infördes under 1990 – talet i och med Läroplanskommittén och deras utredning: skola för bildning (1992:94).

Ett aktivt arbete med värdegrunden i skolan förutsätter att man också diskuterar samhällstraditionerna, och inte tar dem för givna. Enligt Roth (1998) så ska en mångkulturell undervisning inte bara bereda plats för majoritetskulturens perspektiv. Den ska även ge utrymme för andra kulturella perspektiv i samhället. Att lyfta fram en negligerads grupps historiska erfarenheter kan sägas vara en av den mångkulturella undervisningens främsta målsättningar. Undervisningen bör signalera att flera grupper tillhör samhället och att dessa grupper har rätt att få sin historia berättad.

3.5 Värdegemenskap

Collste (1996) anser att för människor ska kunna leva tillsammans och fungera ihop, krävs det regler och normer. Ett demokratiskt samhälle är uppbyggt på ansvar, förtroende och skyldigheter. Många av de regler och normer som efterlevs, är inte nerskrivna, men ändå kända och accepterade av majoritetsbefolkningen. De nerskrivna reglerna och normerna är de politiskt beslutsfattade lagar och förordningar som uttrycks i brottsbalken och i skollagen, avsikten är att rättssystemet ska ge uttryck för en övergripande värdegemenskap för befolkningen i ett samhälle.

Skolan har kommit att spela en allt viktigare roll i det mångkulturella samhället, där skolan har ett ansvar att ”förmedla en medborgarskapsfostran där förhållningssätt som ett demokratiskt sinnelag och normer som respekt för oliktankande ska stå i centrum” (Roth. 1998). Roth menar att den nya invandrapolitiska propositionen ställer högre krav på skolan, då den säger att utbildning ska vara något för alla i samhället, vilket innebär att olika kulturer ska få plats i utbildningen och inte bara att skolan ska stå öppen för deras medlemmar. I diskussionen om begreppet värdegemenskap, ställer Roth frågor som: ”Hur ska människor från olika kulturer komma överens om vilka etiska normer och vilken värdegrund som skolan ska utgå ifrån i sin undervisning?”

I skollagen (1985:1100) framgår det att skolan ska arbeta med en överensstämmelse av de grundläggande demokratiska värderingar som det Svenska samhället är uppbyggt på. Den svenska läroplanen säger att skolan ska förmedla värderingar som: alla människors lika värde, livets okränkbarhet, individens frihet och integritet, jämlikhet mellan män och kvinnor och solidaritet för utsatta och svaga samt att värdet av ett kulturellt mångfald ska lyftas fram och användas som en resurs. Roth (1998) påpekar här att de som är kritiska till ett mångfaldssamhälle menar att förespråkarna av detta har svårt att visa vad det är som ska kunna hålla ihop detta samhälle och att det finns ett behov av en tydlig värdegemenskap i ett mångkulturellt samhälle. Risken om det saknas kan leda till att det uppstår en saknad av solidaritet och samhällsgemenskap.

Det första kapitlet i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet heter "Skolans värdegrund och uppgifter". Där står det om vårt kulturarv att: "*Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på*".

Hedin & Lahdenperä (2000) tolkar det som att läroplanen ifrån 1994 menar att eleverna skall få en trygg identitet genom "medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet". Men det kan vara svårt att avgöra vad det gemensamma kulturarvet är. För man kan fråga sig om det är hela mänsklighetens kultur? För i så fall skulle det vara ett sätt att vidga perspektivet och framhålla den mänskliga identiteten i stället för den nationella. Troligen är "det egna" och "det gemensamma" kulturarvet ungefär samma arv menar Hedin & Lahdenperä. För enligt läroplanen ska det ge en trygg identitet.

I läroplanen står det även att skolan ska *förmedla* och *förankra* samhällets värdegrund. Hedin & Lahdenperä (2000) tycker att detta är ett sätt att säga att värdegrunden är fast, färdig och odiskutabel. Men andra ord kan den förmedlas och förankras. Vårt svenska samhälle vilar på dessa gemensamma värden. I och med det omfattas den av alla "svenskar". Det påstås till och med att "kring dessa värden råder det konsensus; de har i decennier varit grundpelare i vårt samhälle" (Skolverket 1995, s. 43).

Hedin & Lahdenperä (2000) beskriver att i det mångkulturella samhället uppfattas värdegrunden ibland som en sammanfattning av de värden som alla medborgare är eller bör vara överens om. När det gäller dessa grundläggande punkter måste vi enas för att kunna leva tillsammans i Sverige.

Man kan få intrycket av att invandrare kommer från kulturer där man har helt andra värderingar. För medierna lyfter ofta fram invandrarna som en grupp som håller på med kvinnoförtryck och som är våldsamma. Men dessa skildringar är endast korrekta i de enskilda fallen och ska inte generaliseras även om medierna lätt gör det.

Hedin & Lahdenperä (2000) menar att den grundläggande teorin är att om man förstår andras livsvillkor så accepterar man deras värderingar. På det sättet har man gått miste om möjligheten att betona det godtyckliga i kulturellt beteende.

Värdegrunden är också en bas för samhörighet med minoriteterna i samhället påpekar Hedin & Lahdenperä (2000). Det är en konstruktiv startpunkt för en förenad strävan att omvandla principerna i handling. Värdegrundens värderingar tolkas i en del sammanhang som rationella och logiska. Det finns en benägenhet att försöka förklara alla seder och bruk i vår och andra kulturer som rimliga, riktiga och naturliga. I alla kulturer finns det en formell och en informell rollfördelning mellan könen.

Det rationella i denna överenskommelse är att den är praktisk utifrån det ekonomiska system som råder. Läroplanen säger även att en strävan skall vara att motarbeta traditionella könsmönster. Med hänsyn till jämlikhet mellan könen förespråkar läroplanen mer än att kvinnor och män ska ha lika rättigheter och möjligheter, närmare bestämt utjämning av de könsroller som är traditionella eller gällande i samhället. I läroplanen står det att skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och bland eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på.

Hedin & Lahdenperä (2000) menar att dessa värden är bland annat demokrati, alla människors lika värde, individens frihet och solidaritet med svaga och utsatta. Kultur är en del av vår sociala värld och utgör som sådan den självklara och omedvetna

bakgrunden till våra värderingar. Detta innebär att när vi tolkar, skapar och ordnar vår sociala verklighet har etniska fördomar och etnocentrism en självskriven plats. Etniska fördomar är en känslomässigt starkt stereotypiserad förhandsinställning till andra folkgrupper och etniska kulturer.

I Skolverket (1999) så står det att människor med olika tillhörighet i olika subkulturer är ett exempel, människor från andra länder och kulturer är ett annat påtagligt exempel på det pluralistiska samhälle vi lever i. Att människor dels har olika bakgrund, erfarenheter och därmed värderingar, dels bör ha någon ”gemensam värdegrund”, blir ett dilemma. Klart är att skolan rymmer många olika kulturer, där grupperna som bär de olika kulturerna bestäms både av etniskt ursprung, generation och klass. Frågan är hur dessa kulturer ska leva sida vid sida. Den ena möjligheten är att en kultur tar över och definieras som ”gemensam”. Detta är en dominerande tendens på skolorna, och den uttrycks i en strävan att definiera en gemensam värdegrund. Den andra möjligheten är att en situation där många olika människor och viljor samsas och möts på lika villkor i sig skulle kunna utgöra en ”värdegrund”.

3.6 Skolan och det mångkulturella samhället

Roth (1998) menar att man kan se på skolmiljön som ett minisamhälle där eleverna för första gången lär sig göra något tillsammans inom ramen för en tidsutsträckt och organiserad verksamhet. I skolmiljön kan värderingskonflikter uppenbara sig och visa på vad som är viktigt att lära ut, lärarens roll och föräldrarnas inflytande. Dessa konflikter blir speciellt känsliga om de har kulturella förtecken. Dessutom har skolan en viktig identitetsskapande funktion menar Roth. För det är i skolan som elevernas självbild formas i relation till det omgivande samhället. Dessutom så kan den konkreta skolmiljön betraktas som en viktig identitetsmarkör för eleverna i senare tidpunkter av deras liv. Skolan är som bekant en avgränsad plats där elever möts på ett intensivt sätt under några år då eleverna är som mest formbara. Med andra ord kan man säga att skolmiljön blir en ständigt återkommande referenspunkt som människor återvänder till när de vill beskriva sina barn- och ungdomstider som Roth uttrycker det hela. För vi har ju som sagt alla gått i skolan någon gång i livet och de flesta anser att de har rätt att ha

åsikter när det gäller just utbildningsfrågor. Roth anser vidare att det är viktigt att betona vilka konsekvenser som en lyckad skolgång kan få när det gäller fortsättningen av ett barns liv. För elever som aldrig har känt sig hemma i skolan och som för övrigt har visat upp dåliga skolresultat har ofta fått det svårt i arbetslivet. Skolan är en av de viktigaste platserna för attitydspåverkan och kunskapsförmedling så därför har skolan ett speciellt ansvar i att rätta till alltför snabba generaliseringar och stereotypa tolkningar om människor från olika kulturer.

Men en sådan undervisning kan även ske i familjen och via media menar Roth (1998). Den obligatoriska skolan är i alla fall den plats där attitydspåverkan och kunskapsförmedling sätts i centrum på ett särskilt tydligt sätt under en lång tidsperiod. Skolan uppfattas därför av många människor vara den avsats där barn från olika kulturer kan möta varandra på ett aktivt sätt och få en större respekt inför varandras olikheter.

Ett belysande och intressant uttalande har UNESCO-ledamoten Attiya Inayatullah. Där Inayatullah säger att utbildningen ska ge

”respekt för kulturell pluralism där kulturell tolerans inte grundas enbart på ett passivt accepterande av andra kulturella gruppers, inklusive minoriteters rättigheter, utan också aktiv och ingående kunskap om dessa kulturer som leder till ömsesidig respekt och förståelse”

Roth (1998) menar att man därför förknippar skolan på ett speciellt sätt med attitydspåverkan, kunskapsförmedling, identitetsskapande och socialisation, och detta kan motivera utbildningens centrala plats i mångkulturalismdebatten. I ett samhälle där olika grupper har motstridiga normsystem blir just skolan en av de arenor där värderingskonflikter kan ge sig till känna på ett speciellt tydligt sätt.

3.7 Interkulturell pedagogik och undervisning

Man kan idag säga att skolans pedagogiska utmaning ligger i att anpassa sin undervisning till ett samhälle med en stor kulturell och etnisk mångfald. Några av orsakerna till detta kan anses vara, dels en ökad globalisering som innebär att kontakten, kommunikation och handeln med andra länder ökar, och dels invandringen, vilket gör att utvecklingen i vårt samhälle blivit mer mångkulturell. Detta är inget fenomen som är speciellt för Sverige utan det förekommer i de flesta länder och samhällen runt om i världen.

Utmaningen ligger i att kunna ta tillvara på de kunskaper och möjligheter detta innebär. För att kunna vara med och påverka utvecklingen krävs det av samhällena en ökad förmåga att kunna förstå hur människor från de olika kulturerna både tänker och resonerar.

Mångkulturismen innebär inte bara möjligheter utan även risker, konflikter och spänningar av etniska och sociala orsaker kan öka, om möjligheterna för en inflyttad att komma in i det nya samhället uteblir. Här menar Fredriksson & Wahlström (1997) att det från samhällets sida finns förväntningar om att utbildning ska hjälpa till att konkurrera med omvärlden inom olika områden och att en av skolans viktigaste uppgifter är att ge alla elever samma möjligheter till en god utbildning oavsett ekonomiska, sociala, kulturella eller språkliga bakgrunder. Skolan ska också arbeta för att motverka främlingsfientlighet och rasism genom att främja kunskapen och förståelsen för demokrati och mänskliga rättigheter. Skolan kan inte ensam utföra denna uppgift men den är en av de krafter i ett samhälle som kan tillföra ett viktigt bidrag till arbetet.

När man pratar om undervisningen i skolan så är det tänkt att all undervisning skall genomsyras av ett interkulturellt synsätt, så man kan se det som ett uppdrag ifrån statsmakten till skolan där statsmakten vill att skolan ska arbeta i en mer integrativ inriktning (Eklund.2000). Bakgrunden till detta beslut var dels ett beslut i Europarådet, dels ett förslag från den s.k. *språk- och kulturarvsutredningen* [SKU]. Lanseringen av det interkulturella synsättet och den interkulturella undervisningen var ett trendbrott då det gällde den s.k. invandrarundervisningen, och hade bl.a. sin utgångspunkt i de invandrapolitiska målen.

Pirjo Lahdenperä (2004) beskriver allt detta på ett intressant sätt och berättar hur begreppet har utvecklats och vuxit fram i Sverige. Hon berättar att inom Sverige har utvecklingen av *interkulturalitet* ägt rum efter 1980 som ett ämne som i första hand handlat om interkulturell kommunikation och undervisning. Ämnet har för det mesta betraktas som en inriktning som behandlar problem med att umgås över kulturgränser främst inom landet i förbindelse med ökad invandring. Pirjo har en poäng i detta för i läroplanen för grundskolan 1980, Lgr 80 som det står att:

”Det är skolans uppgift att fostra eleverna så att de känner solidaritet med andra länder, folkslag och kulturer. Det är också skolans uppgift att fostra eleverna att förstå och känna samhörighet med minoritetsgrupper inom vårt eget land.” (Lgr, 1979 s.32)

Eklund (2000) gör kopplingar till (SOU, 1983:57) där SKU påpekar att man inom Europarådet använder begreppet mångkulturell för att ange ett pluralistiskt tillstånd i ett samhälle, medan begreppet interkulturell betecknar handling. Lahdenperä gör även hon kopplingar till språk- och kulturarvsutredningens huvudbetänkande *Olika ursprung – gemenskap i Sverige* (SOU 1983:57) där begreppet interkulturell undervisning lanserades mer officiellt.

Där förordades användningen av termen som ett uttryck för ett behov av att på ett nytt sätt förhålla oss till varandra (dvs. invandrare och svenskar) i skolan.

Kravet på förändring gäller också innehållet i undervisningen. Samma utredning föreslog att interkulturell undervisning skulle vara ett enskilt moment i all utbildning av personal i skolan, samt att lärarutbildarna skall utgöra en nyckelgrupp om man vill förverkliga det som ryms i begreppet interkulturell undervisning. Men vad som avses med interkulturell undervisning varierar både mellan länder och mellan olika riktningar inom länderna. I Sverige finner man det som rör interkulturell undervisning främst i litteratur om ”invandrarundervisning”. Ett tema som ofta återkommer är hur ”kulturer möts”. Ett annat vanligt tema är språk och språkinläring och är direkt riktad till undervisning av invandrarelever. Detta kan tolkas som att interkulturell undervisning är aktuell först när invandrarbarn är närvarande i klassrummet.

Men SKU markerade tydligt att det interkulturella synsättet och den interkulturella undervisningen inte enbart berörde invandrarelever och s.k. invandrarundervisning, utan tvärtom – ”*Den interkulturella undervisningen angår varje barn och varje vuxen i skolan, - och även samhället utanför skolan*” (SOU, 1983:57).

Målen för den interkulturella undervisningen är enligt SKU att eleverna får en ökad medvetenhet om vilka värderingar som den egna kulturen rymmer, att den förebygger fördomar, negativa attityder, mobbning, diskriminering och trakasserier samt att den leder till tolerans, respekt och solidaritet med andra grupper och en ökad förståelse mellan grupper och ett överbryggande av kulturella skillnader. Dessa mål ska nå genom att undervisningen ska präglas av den mångfald som eleverna representerar, att den utgår från elevernas erfarenheter och i det sammanhanget varken bortser från eller dramatiserar kulturella skillnader samt genom att elever tillsammans genom ett problemorienterat arbetssätt utforskar sin egen verklighet (SOU, 1983:57; Skolöverstyrelsen/Statens institut för läromedelsinformation, 1989). Dessa formuleringar är ungefär likadana som i ”Krock eller möte” (SOU, 1996:143). Med olika kulturell bakgrund avsågs även olika socialgruppstillhörighet, men fokus är på invandrarna.

Vidare ansåg man att globala aspekten skall finnas närvarande då det enligt SKU finns många beröringspunkter mellan interkulturell undervisning och skolans internationalisering.

Skolan måste vara en arena för ett interkulturellt lärande och skapa förutsättningar för kommunikation och diskussion kring det som är väsentligt i ett samhälle präglad av mångkulturalitet och värdemässig pluralism (Habermas, 1994; Gutmann, 1994). Ylva Johansson, vår tidigare skolminister, säger i en intervju i tidningen Fönstret att hon vill stimulera till fler arbetssätt och mer anpassat efter eleverna och deras behov (Herngren, 1994). Ylva menar att mångfalden och kulturen ska få en plats i det dagliga skolarbetet. Hon vill förändra klimatet i skolan genom att stötta lärarna så att de orkar utveckla sitt arbete, men det är svårt med alla nerskärningar. Nerskärningar har och kommer alltid vara ett problem för vissa skolor anser jag. Jag tror tyvärr att det är bristen på pengar och nerskärningar som sätter en käpp i hjulet för vissa skolor.

Lahdenperä (2004) berättar att skolöverstyrelsen handlingsprogram för skolans internationalisering (SÖ 1987) uppger att begreppet även skulle omfatta invandrar- och flyktingfrågan. Det handlar inte enbart om Sverige i världen utan även om världen i Sverige, på grund av att vårt land har övergått till att vara ett mångkulturellt samhälle och att världen finns i skolans vardag.

Det framhålls i programmet att interkulturell undervisning angår alla elever. Det är inte ett ämne utan ett *förhållningssätt* som skall användas *i alla ämnen*. Detta förhållningssätt skulle sätta sin prägel på all verksamhet i skolan och skapa förutsättningar för ömsesidig respekt och förståelse i klassen, skolan och närsamhället. Interkulturalitet sätter igång en process på väg mot gemenskap mellan grupper inom det svenska samhället och mot internationell solidaritet (SÖ 1987). *Interkulturell pedagogik* har sina rötter från den engelska termen ”intercultural education”. Interkulturell pedagogik betraktar Lahdenperä (2004) som ett ”alltomspännande” begrepp som består av interkulturellt lärande, interkulturell kommunikation, interkulturell undervisning, mångkulturell skolutveckling och interkulturell pedagogisk forskning.

3.8 Interkulturell kommunikativ kompetens och interkulturell kommunikation

Vad interkulturell kommunikativ kompetens innebär är ganska svårt att definiera. I Sverige är det inte många forskare som engagerat sig med begreppet. Internationellt finns det flera som har försökt att definiera och beskriva begreppet interkulturell kompetens, men begreppet är så omfattande och komplext att det finns både likheter och olikheter mellan forskarnas olika uppfattningar. Likheter finns inom olika områden av interkulturell kommunikativ kompetens som: kulturell dialog och kritik, analytiska kontra holistiska angripsätt, emic - etic, empati, mänskliga behov och motivation, synergi, med flera. Vidare märker man att flertalet forskare delar uppfattningen om att interkulturell kompetens bör delas upp i minst två skilda komponenter, en generell och en specifik. Lundberg (1991) håller med om denna indelning, och delar in den specifika kompetensen i en kontextuell och en situationell faktor.

Begreppet interkulturell anpassning och inläring identifierar Lundberg med interkulturell kompetens och beskriver det på följande sätt:

”Jag delar detta resonemang när man definierar interkulturell anpassning som en rent subjektiv upplevelseakt hos den ena parten. En person med hög grad av interkulturell anpassning behöver därför ej samtidigt uppvisa omfattande generell eller kulturspecifik interkulturell kompetens.” (Lundberg, 1991, s.65)

Om vi endast pratar om interkulturell kommunikation så befinner det sig som ett ämne i en utveckling med stor splittring mellan olika forskare om definitioner och begrepp. Lundberg (1991) påpekar på följande sätt:

”Jag anser att man bör reservera uttrycket interkulturell kommunikation till kommunikativa situationer med aktörer som verkligen har vuxit upp i olikartade språkliga och/eller kulturella miljöer.” (Lundberg, 1991 s.32)

Lundberg redovisar även för vad Litvin (1976, ref 1991 s. 40) tycker ska ingå i studien av interkulturell kommunikation. Litvin menar att man måste ta upp följande:

- Kulturella värden
- Värderiktningar
- Kulturella artefakter (konstprodukter, t.ex. kläder och möbler)
- Ritualer
- Relationer mellan språk och kultur
- Sätt att resonera
- Ickeverbala kommunikation
- Begrepp av betydelse vid personliga kontakter såsom självuppfattning, självavslöjande, tillit och empati

Med detta vill jag påpeka att det Litvin tar upp ovan är viktigt, men det kräver att man har kunskap i flera ämnen som du ska kunna behärska för att det som Litvin föreslår ska kunna bli verkligt. Litvins idé innehåller ett stort antal olika kunskapsområden. Man kan säga att en individ måste vara mogen, motiverad och ha kunskaper inom de olika områdena för att en utveckling ska kunna vara möjlig.

Jag vill påpeka att det finns kritiker som påstår att undervisningen i stoffet interkulturell kommunikation kan vara eller är ett sätt att kvarhålla olikheter och motsättningar.

Därför avfärdar jag påståendet för att den har stora brister i sitt innehåll. Om det skulle stämma då skulle den interkulturella kommunikativa processen inte ha några förutsättningar att kunna organisera, planera, samarbeta, och utveckla. Grundprinciperna skulle då inte finnas till och hela modellen skulle falla ihop då många konflikter skulle

uppkomma. Den interkulturella kommunikativa processen erbjuder total frihet, lika rättigheter för alla, det finns inget skäl att dölja någonting. Alla kan tillsammans genom förbättring och studier i interkulturell kommunikation komma fram till ett internationellt samarbete byggt på gemensam respekt och förståelse.

3.9 Språkets betydelse

Många olika tolkningar och värderingar skall kunna kommuniceras i ett pluralistiskt samtal med utgångspunkt i respekten för människors lika värde. Med samtalet i fokus blir språket centralt. I språket finns våra värderingar inbyggda, vilket blir tydligt i ett pluralistiskt samhälle. Språket är både ett resultat av våra värderingar och en påverkande och i vissa fall konserverande faktor. Språkliga uttryck förlorar sina värden, och ersätts av nya. Det är viktigt att lyfta fram de olika maktpositionerna som ofta tas för givna och som är inbyggda i språket. Här har skolan en viktig uppgift att lyfta fram och peka på hur språket används för att vidmakthålla ett Vi och ett Dom. För när ett barn lär sig flera språk är det viktigt att lägga märke till att barnet inte bara lär sig språken utan även olika tänkesätt, kulturer, traditioner och normer som avspeglas i de olika språken (Svensson, 1998). Men det är även viktigt för föräldrar att kunna överföra sitt kulturarv och sitt tänkesätt till barnen påpekar Svensson. Om föräldrarna väljer att tala till barnet på det språk som de är bäst på så överför de känslan för språket till barnet. Detta ger också barnet förståelse för föräldrarnas och sitt eget ursprung och kulturarv.

Många elever använder sig av två språk, vissa elever använder fler. Mest vanligt är det att de använder sitt modersmål i första hand, sedan svenskan.

Forskare som Haugen (1974) understryker att tvåspråkigheten är den enda vägen man i ett samhälle kan använda för att övervinna skillnader mellan olika folk. Han ser på tvåspråkigheten i det sambandet som en kommunikationsfråga. Det är genom att kommunicera med andra som individen lär sig att förstå och bli delaktig i ett samhälle. Denna process börjar från det vi människor föds och pågår hela livet.

Den största delen av en individs lärande sker utanför den organiserade undervisningen och varje möte i sig, var det än sker, utgör grunden för det individuella lärandet (Sträng & Dimenäs, 2000).

Modersmålsundervisning (hemspråksundervisningen) som komplement till interkulturell undervisning riktar sig direkt till barn och ungdomar som har ett annat modersmål än svenska. Debatten kring hemspråksundervisningen har mer handlat om organisation än om mål och innehåll. Många undersökningar tyder på att hemspråksundervisningen har positiv inverkan inom de områden som angavs som skäl för att införa den, dvs. stärkande av den etniska identiteten och stöd till den språkliga, kognitiva och kunskapsmässiga utvecklingen med bl.a. tvåspråkighet som mål (Hyltenstam och Tuomela.1996).

Hemspråksundervisningen har fått funktionen av att vara en ställföreträdande markör då invandrare och invandrapolitik diskuteras. Ungefär 15 procent av de barn som föds i Sverige i dag tillhör tvåspråkiga familjer (Svensson, 1998).

Det är vanligare att pedagoger i Sverige kommer i kontakt med tvåspråkiga barn än med flerspråkiga barn. Det diskuteras hur väl individen måste behärska de två språken för att det ska kunna kallas tvåspråkig. En del anser att språken ska behärskas lika bra som av en infödd person. Andra menar istället att det räcker med någon kunskap om språken (Skutnabb-Kangas, 1981).

Språket har en social funktion med många dimensioner. Det visar attityder och värderingar och det hjälper samman en grupp. En persons identitet bärs bl.a. upp av språket. En person som har bytt land känner ofta en stark sammanhållning med andra från samma land, just p.g.a. språket.

Trots detta är medvetenheten om att barn som föds i tvåspråkiga familjer inte är en homogen grupp betydelsefull. Det är enskilda personer som representerar olika kulturer, språk och länder. Barnens föräldrar kommer också från olika förhållanden och har kommit till det nya landet av olika anledningar samt representerar olika socialgrupper. Eftersom språket är en stark identifikationsfaktor kanske barnet inte vill tala eller lära sig ett språk som av någon anledning upplevs som negativt.

Samhällets värderingar, inklusive förskola och skola, samt den övriga omgivningens reaktioner spelar stor roll. Alla barn ska inte bara känna sig accepterade utan även välkomna i förskolan och skolan. Då spelar personalens attityder till barnets hemspråk en stor roll eftersom barnets identitet till stor del ligger i hemspråket (Svensson, 1998).

4. Värdegrundsprojektet

Värdegrundsprojektet tillsattes som ett skolformsövergripande utvecklingsprojekt i februari 1999. Syftet har varit att under det s.k. värdegrundsåret stödja och stimulera det lokala arbetet i skolor och kommuner med att omsätta värdegrunden i praktisk handling genom olika målgruppanpassade insatser. Det har projektet gjort genom att skapa mötesplatser och försöka åstadkomma samverkan kring arbetet med värdegrunden, såväl lokalt som centralt.

Jag valde att göra en jämförelse mellan olika författare och deras synpunkter på mina tre självvalda teman ifrån värdegrunds-boken. Jag tycker att det är intressant att undersöka värdegrunden och vad de olika författarna anser om den. Det är ett aktuellt ämne eftersom vi lever i ett mångkulturellt samhälle. Därför krävs det att vi blir mer demokratiska människor eftersom alla är lika mycket värda och bör behandlas med lika stor respekt och förståelse. Eftersom jag hela tiden har utgått ifrån ett interkulturellt synsätt i min uppsats så passar värdegrunden väldigt bra in på mitt val.

Ett övergripande syfte för projektet har varit att få värdegrundsfrågorna att utgöra basen för arbetet i skolan utifrån en helhetssyn på värdegrunden, dvs. att få skrivningarna i läroplanerna att genomsyra förskolans och skolans verksamhet i sin helhet. När man pratar om undervisningen i skolan så är det tänkt att all undervisning skall genomsyras av ett interkulturellt synsätt.

Detta synsätt kom redan fram i läroplanen för grundskolan 1980, Lgr 80 där det bland annat står att:

”Det är skolans uppgift att fostra eleverna så att de känner solidaritet med andra länder, folkslag och kulturer. Det är också skolans uppgift att fostra eleverna att förstå och känna samhörighet med minoritetsgrupper inom vårt eget land.” (Lgr, 1979 s.32)

Detta interkulturella synsätt kan ses som ett uppdrag ifrån statsmakten till skolan där statsmakten vill att skolan ska arbeta i en mer integrativ inriktning. Bakgrunden till detta beslut var dels ett beslut i Europarådet, dels ett förslag från den s.k. *språk- och kulturarvsutredningen* [SKU]. Lanseringen av det interkulturella synsättet och den interkulturella undervisningen var ett trendbrott då det gällde den s.k. invandrarundervisningen, och hade bl.a. sin utgångspunkt i de invandrapolitiska målen.

5. Mina tre teman ur värdegrundsboken

Här nedanför kommer mina tre självvalda teman ur värdegrundsboken som är skriven av Zackari & Modigh (2000) och synpunkter ifrån olika författare på dessa tre teman. Där jag först gör en jämförelse mellan deras åsikter och sedan gör en diskussion och analys slutligen. Det första temat är *”Plats för relationer och möten mellan olika kulturer”* där den centrala mötesplatsen är skolan. För skolan är ju mer än bara en plats där man inhämtar kunskap det är även en social mötesplats där man kan lära sig en massa av varandra och av varandras kulturer. Men den stora frågan är hur skolan ska göra för att anpassa sin undervisning till alla. För det finns ju som sagt många olika kulturer som skolan skulle kunna ta tillvara på i sin undervisning. För genom att förstå en annan kultur och ett annorlunda levnadssätt så tror jag även att vi lär känna varandra mycket mer och därför skapar bättre relationer till varandra. Det andra temat som jag har valt heter *”Det mångkulturella Sverige”* som är ett väldigt passande namn till dagens Sverige. Antalet utlandsfödda personer har under de sista 50 åren nära femdubblats och uppgick år 1997 till ca en miljon. Det innebär att var tionde person i Sverige är född i annat land. Allt mer individualiserade värderingar återspeglas i skolans verksamhet, där man mer och mer strävar efter att eleverna skall ta eget ansvar för sina studier, bl.a. genom olika former av individualiserad undervisning. Den ökade individualiseringen kan i många fall försvåra arbetet med att skapa fungerande relationer och därmed förutsättningar för samtal. Enligt värdegrundsboken så borde detta försvåra skolans möjlighet att arbeta med värdegrunden i en mångkulturell miljö. Det anser även jag, istället så borde nog skolorna se till att eleverna får jobba i både grupp och enskilt. För det är ju genom att jobba i grupp som man lär sig att samarbeta med andra och lyssna på andras värderingar. Även att man tar del av varandras kulturer i undervisningen som jag nämner i mitt första tema. Mitt tredje tema är *”Värden och normer”*. Begreppet värdegrund är mycket komplext och behöver problematiseras. En viktig distinktion kan man göra mellan värderingar som uttrycker principiella etiska ställningstaganden, och normer som säger hur vi skall handla i enlighet med sådana ställningstaganden. Värdegrunden som den uttrycks i läroplanerna innehåller båda dessa moment. De grundläggande värderingarna styr och påverkar normerna. Normerna är liksom värdena i läroplanerna allmänna och abstrakta.

Normerna styr vårt handlande, beteende och attityder och skall ge mer konkret vägledning till hur arbetet i förskolan och skolan skall bedrivas.

Värden och normer följer i praktiken inte nödvändigtvis varandra. En individ kan agera, aktivt eller passivt, i strid med sina egna värderingar och normer, men i enlighet med de normer som finns i gruppen. Gruppträck kan således leda till att man inte agerar i enlighet med sina värderingar. Detta behöver inte betyda att ett sådant agerande är irrationellt för den enskilda individen. Det kan t.o.m. vara så att det i allra högsta grad är kortsiktigt rationellt för den enskilde att följa gruppen, t.ex. för att undvika fysisk och psykisk bestraffning.

5.1 Plats för relationer och möten mellan olika kulturer

Enligt värdegrundsprojektet ska skolan vara en plats där kunskap inhämtas, där lusten för ett livslångt lärande skapas och där grunden för en framtida yrkeskarriär läggs. Skolan är också något mer, inte minst för alla barn och unga, ”skolan är en social plats, där man umgås med kompisar, känner gemenskap och lär sig att fungera i grupp”. Enligt värdegrundsprojektet är tanken med en gemensam, nationell skola att alla barn och unga skall undervisas och utvecklas i mångsidiga sociala miljöer. Det är denna gemenskap som ger möjlighet till möten mellan människor, för att kunna ta del av varandras erfarenheter och kunskaper.

Det är inte genom att ”befria” eleverna, utan genom att inkludera dem som skolan blir en mångkulturell mötesplats. Zackari & Modigh (2000) anser att skolan behöver utveckla egna mångkulturella traditioner för att kunna leva upp till kravet på att vara icke-konfessionell. Med andra ord så betyder det att skolan behöver skapa särskilda sociala rum för konfessionella möten och samtal. Därför är det viktigt att skolan måste ge utrymme för olika gruppers historia, traditioner och erfarenheter. På detta sätt kan identiteten hos olika kulturella grupperingar stärkas på ett positivt sätt och leda till integration. Ett ökat utrymme ger också diskussionen om grundläggande värderingar och normer nya dimensioner som tar hänsyn till de olikheter som finns och som dessutom låter olika uppfattningar ömsesidigt påverka varandra.

Som det framkommer i Skolverket (1999) har människor med olika bakgrund, erfarenheter och därmed värderingar svårt för att enas om en ”gemensam värdegrund”. Skolan rymmer som sagt många kulturer, dessa olika kulturella grupper bestäms av etniskt ursprung, generation och klass. Hur ska dessa kulturer leva sida vid sida? Den första möjligheten är att en kultur tar över och fastställs som ”gemensam”. Detta är en ledande tendens på skolorna, och den yttras i en strävan att definiera en gemensam värdegrund. Sen finns det en andra möjlighet som innebär att en situation där många olika människor och viljor samsas och möts på lika villkor i sig skulle kunna utgöra en ”värdegrund”. Jag anser själv att den andra möjligheten är den mest eftersträvsamma eftersom den är mest demokratisk och tar vara på att alla är lika mycket värda. Men det är även den som är svårast att uppfylla eftersom den mest dominerande är den första möjligheten. Men jag undrar hur många skolor som verkligen jobbar efter den andra möjligheten? Eller om det finns någon skola som redan fungerar efter det som nämns i den andra möjligheten?

Zackari & Modigh (2000) beskriver att eleverna i skolan lever i olika världar fast de går i samma klass under lång tid. De lär sig genom detta olika saker om sig själv, sin förmåga, om sociala skillnader och vem och vilket kön som har tolkningsföreträde i den lilla och i den stora världen. De ”lär demokrati”. Vilken bekräftelse, hjälp och vilket stöd barn och unga får och behöver för att kunna utveckla ”demokratisk mentalitet” spelar stor roll för deras fortsatta liv som vuxna och samhällsmedborgare. Skolan har kommit att spela en allt viktigare roll i det mångkulturella samhället, där skolan har ett ansvar att ”förmedla en medborgarskapsfostran där förhållningssätt som ett demokratiskt sinnelag och normer som respekt för olik tänkande ska stå i centrum”.

Som det står i skollagen (1985:1100) så ska skolan jobba med en överensstämmelse av de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället är uppbyggt på. Där den svenska läroplanen nämner att skolan ska förmedla värderingar som: alla människors lika värde, livets okränkbarhet, människans frihet och integritet, jämställdhet mellan män och kvinnor och solidaritet för utsatta och svaga samt att värdet av kulturell mångfald ska lyftas fram och brukas som en resurs. Hur ska skolan anpassa sin undervisning för att lyfta fram alla dessa viktiga värderingar?

Som Roth (1998) framhävt innan så finns det de som är kritiska till ett mångfaldssamhälle som menar att förespråkarna av detta har svårt att visa vad det är som ska kunna hålla ihop detta samhälle och att det finns ett krav av en klar värdegemenskap i ett mångkulturellt samhälle. Risken om det saknas kan leda till att det uppkommer en saknad av solidaritet och samhällsgemenskap. Hur ska man skapa en tydlig värdegemenskap som är accepterad i vårt samhälle? Bör det finnas några skillnader på en gemensam värdegemenskap i skola och samhälle eller kan det finnas en gemensam för bägge dessa? Eller kan det finnas vissa grundläggande värden som fungerar både i samhället och i skolan?

Zackari & Modigh (2000) skriver att mötena i korridoren, på skolgården och i matsalen ofta är "vuxenfria", utrymmena utanför klassrummet blir barnens och ungdomarnas frizoner. Vuxna har också frizoner i skolan, "fria" från elever. I "elevernas egna utrymmen" utvecklas andra relationsmönster, värden och normer mellan barnen. Det är i dessa friutrymmen som värdegrunden praktiseras på både gott och ont. Det är också där som kränkande behandling är som svårast att upptäcka. Det är viktigt att skolan uppmärksammar det "informella lärandet" och ser sina möjligheter och tar sitt ansvar, också i de verksamheter och aktiviteter som äger rum när lektionstiden tar slut. Barn och unga lär sig vilka sidor av sig själv som de bör visa upp och vilka sidor som de bör dölja.

Zackari & Modigh (2000) menar att en av de grundläggande tankarna bakom en skola för alla är att utjämna socioekonomiska skillnader och överbrygga kulturella fördomar genom att barn och unga med olika bakgrund och erfarenheter möts, lär och utvecklas tillsammans.

Liknande tankar om detta har nämnts tidigare där Fredriksson & Wahlström (1997) menar att det från samhällets sida finns förväntningar om att utbildning ska hjälpa till att konkurrera med omvärlden inom olika områden och att en av skolans viktigaste uppgifter är att ge alla elever samma chanser till en god utbildning oavsett ekonomiska, sociala, kulturella eller språkliga bakgrunder. Det är en stor fördel om man får en social och kulturell utbildning i form av samtal och diskussioner med andra elever.

För det kan bidra till att eleverna får mindre fördomar för andra kulturer och människor och får ett annorlunda sätt att se på människor med annorlunda kulturell bakgrund. Utbildning behöver som sagt inte alltid vara sammankopplat till att det ska ske under de vanliga lektionerna utan kan ske utanför klassrummet eller om man anordnar speciella lektioner där man tar del av varandras olika kulturer och bakgrunder. Men andra ord så har vi människor en massa att lära av varandra och måste inte alltid ta till läroböcker för att lära oss nya saker utan vi kan istället lära oss något av varje individ och kultur.

Hur resurserna fördelas påverkar skolors förutsättningar att arbeta mer demokratiskt och med värdegrundsfrågor. Vissa kommuner har god ekonomi och satsar mycket på skolan. I andra kommuner har de ”svarta hålen” fortfarande inte fyllts. Under början och mitten av 1990 – talet gjordes generellt stora ekonomiska nedskärningar på skola och barnomsorg. Under senare år har skolan generellt åter fått mer pengar, även om variationer finns mellan kommuner. Generellt har arbetsbördan för de vuxna ökat. Antalet barn per vuxen och frågor man skall arbeta med har blivit fler. En konsekvens har av naturliga skäl blivit att man tvingas ägna sig åt de barn som tar mest tid och plats, medan andra barn som inte hörs och syns riskerar att bli utan stöd. Vissa barn klarar sig också själva, medan andra som behöver hjälp får svårigheter.

5.2 Det mångkulturella Sverige

Zackari & Modigh (2000) anser att en av de främsta orsakerna till att intresset för värdegrund och demokrati i samhället ökat är den ökade mångkulturalismen. Vi har idag fler kulturer i Sverige än någonsin tidigare, både tack vare invandring men också genom att andra nya kulturella subgrupperingar utvecklat egna värden och normer som inte baserar sig på etnicitet. Demokratirådet hävdar att människor med invandrarbakgrund överlag är mer ”utanförstående” och marginaliserade än resten av befolkningen och utvecklingen i samhället går mot ökad segregation. Här påpekar Roth (1998) som tidigare nämnts att skolan har ett speciellt ansvar i att rätta till alltför snabba generaliseringar och stereotypa tolkningar om människor från olika kulturer.

Skolan uppfattas därför av många människor vara den avsats där barn från olika kulturer kan möta varandra på ett aktivt sätt och få en större respekt inför varandras olikheter. Därför har skolan ett väldigt stort inflytande på människors värderingar och normer. Detta medför att skolan även spelar en allt större och avgörande roll för hur man vill fostra och forma sina elever efter vårt mångkulturella samhälle och skola.

Ett belysande och intressant uttalande som även nämnts tidigare har UNESCO-ledamoten Attiya Inayatullah. Där Inayatullah säger att utbildningen ska ge

”respekt för kulturell pluralism där kulturell tolerans inte grundas enbart på ett passivt accepterande av andra kulturella gruppers, inklusive minoriteters rättigheter, utan också aktiv och ingående kunskap om dessa kulturer som leder till ömsesidig respekt och förståelse”

Utbildning ska alltså inte bara innefatta de vanliga ämnena som finns i skolan värld utan ska även bidra till att vi lär oss om varandras kulturer som ska leda till ömsesidig respekt och förståelse för varandra. För när man skapar ett utbyte mellan olika kulturer så stärker man självförtroendet hos invandrareleverna och ger de andra eleverna en bättre förståelse för olika kulturer.

Roth (1998) som nämnts innan anser att det är det här som gör att man förknippar skolan på ett speciellt sätt med attitydspåverkan, kunskapsförmedling, identitetsskapande och socialisation, och detta kan motivera utbildningens centrala plats i mångkulturalismdebatten. När ett samhälle har olika grupper med motstridiga normsystem blir skolan en av de arenor där värderingskonflikter kan ge sig till känna på ett speciellt tydligt sätt. Med andra ord så är det skolan som ska forma sina elever till att få ömsesidig respekt för varandra och varandras kulturer genom att få kunskap om varandras kulturer och identiteter. I läroplanen står det även att skolan ska *förmedla* och *förankra* samhällets värdegrund. Hedin & Lahdenperä (2000) tycker som tidigare nämnts att detta är ett sätt att säga att värdegrunden är fast, färdig och odiskutabel. Men andra ord kan den förmedlas och förankras. Vårt svenska samhälle vilar på dessa gemensamma värden. I och med det omfattas den av alla ”svenskar”. Det påstås till och med att ”kring dessa värden råder det konsensus; de har i decennier varit grundpelare i

vårt samhälle” (Skolverket 1995, s. 43). Men som det nämns i det som kommer nedan så finns det sprickor i värdegrunden eftersom vårt samhälle har förändrats till ett mångkulturellt samhälle.

Zackari & Modigh (2000) påpekar i värdegrunds-boken att ett mångkulturellt och pluralistiskt samhälle har lett till att synliggöra sprickorna i värdegrunden. Den samhällseliga utvecklingen påverkar och utmanar våra attityder och värderingar. Det finns olika sätt att se på om skolan bör fostra enligt värden som inte är möjliga att ifrågasätta och som därmed skall omfatta alla. Vi vet att kön, socioekonomisk bakgrund, etnicitet, var vi växt upp, våra relationer, religion och kultur spelar en viktig roll för våra attityder, vårt beteende, våra handlingar och med detta vårt lärande. Hedin & Lahdenperä (2000) som nämnts i ett tidigare skede har intressanta tankar om detta när de beskriver att i det mångkulturella samhället uppfattas värdegrunden ibland som en sammanfattning av de värden som alla medborgare är eller bör vara överens om. När det gäller dessa grundläggande punkter måste vi enas för att kunna leva tillsammans i Sverige. Så den stora frågan är hur vi ska få alla intresserade och nyfikna på att acceptera och respektera dessa grundläggande punkter? Det måste hela tiden ske en diskussion mellan de som är för och de som är mot dessa grundläggande punkter. Men som nämnts tidigare i 5.1 så är det förespråkarna för ett mångfaldssamhälle som har svårt att visa vad det är som ska kunna hålla ihop ett sådant samhälle. Det finns ett behov av en tydlig värdegemenskap i ett mångkulturellt samhälle. Risken om det saknas kan leda till att det uppstår en saknad av solidaritet och samhällsgemenskap. Så frågan som även finns med i 5.1 kvarstår:

Hur ska man skapa en tydlig värdegemenskap som är accepterad i vårt samhälle?

Det finns en hel del att ta hänsyn till och ha förståelse för i mötet med andra människor, för att man ska kunna förstå, acceptera och lära sig något av varandra på ett bättre sätt. Men det är nog svårt att lyfta fram alla dessa bitar hos varje elev i skolan, det är något som får ta sin egen tid för varje elev beroende på hur öppna eleverna är med att vara öppna inför andra elever och lärare. Det är här den mångkulturella undervisningen kommer in. För en bra början är nog att de olika kulturerna som finns i skolan får

berätta om sina olika kulturer de kommer ifrån och hur man lever där. Eller som Roth (1998) som nämnts innan uttrycker det, där han menar att en mångkulturell undervisning inte bara ska bereda plats för majoritetskulturens perspektiv. Den ska även ge utrymme för andra kulturella perspektiv i samhället. Att lyfta fram en negligerads grupps historiska erfarenheter kan sägas vara en av den mångkulturella undervisningens främsta målsättningar. Undervisningen bör signalera att flera grupper tillhör samhället och att dessa grupper har rätt att få sin historia berättad. Genom att lyssna på varandra lär man sig av varandra, de olika kulturerna, deras normer och regler. När man pratar om undervisningen i skolan så är det tänkt att all undervisning skall genomsyras av ett interkulturellt synsätt, så man kan se det som ett uppdrag ifrån statsmakten till skolan där statsmakten vill att skolan ska arbeta i en mer integrativ inriktning (Eklund.2000).

Zackari & Modigh (2000) tycker att skolan på många sätt inte dragit nytta av sin potential som demokratisk institution och social mötesplats. Därför har skolan heller inte spelat den roll i värdegrundsfrågor som den skulle kunna. Skolan som kollektiv, med en mångkulturell och heterogen population av små och stora människor, ger andra förutsättningar för relationer och möten och därmed för en annan värdeutveckling, än t.ex. familjen, föreningen eller bostadsområdet. Skolans styrka och potential är att den samlar och konfronterar människor med olika bakgrunder och erfarenheter. Lundberg (1991) som nämnt tidigare anser att kommunikation är viktig i den mångkulturella skolan och därför är det viktigt att kunna anpassa sig efter varandras kulturer och värderingar. Och på det sättet få mer kunskap om varandra som kan leda till mer kompetens i mötet med andra människor och kulturer i framtiden.

5.3 Värden och normer

Zackari & Modigh (2000) menar att begreppet värdegrund är mycket komplext och behöver problematiseras. En viktig åtskillnad kan man göra mellan värderingar som uttrycker principiella etiska ställningstaganden, och normer som säger hur vi skall handla i enlighet med sådana ställningstaganden. Värdegrunden som den uttrycks i läroplanerna innehåller båda dessa moment. De grundläggande värderingarna styr och

påverkar normerna. Men vad är värden och hur formas värden? Orlenius (2001) som nämnt innan menar att värden representerar något som är eftersträvansvärt. Värden formas av olika värderingar, dvs. prioriteringar om det önskvärda. Värdegrunden skulle därmed kunna indikera att det finns vissa överenskomna värden som är av grundläggande natur. Varför dessa värden just är grundläggande, hur de ska uttolkas och deras mer konkreta innebörd anses det ändå förekomma delade meningar om. Orlenius berättar att i samband med en diskussion bland rektorer om värdegrunden, framhöll en av deltagarna vikten av en gemensam värdegrund i skolan medan en annan, med stor tonvikt, hävdade att en sådan var omöjlig att uppnå: ”för vi är, tänker och handlar så olika”. En förklaring till dessa skilda åsikter kan vara begreppsförvirring, dvs. värdegrundsbegreppet förstås på olika sätt. Orlenius skriver att ordet värdegrund inte finns med i Svenska Akademiens ordlista, vilket eventuellt också kan tyda på att begreppsförvirring lätt uppkommer. Sammanfattningsvis tycker Orlenius att man kan konstatera att värdegrunden: Inom förskolan och skolan på ett sätt arbetar för att förverkliga vissa värden. Men på ett annat sätt: Vad är det vi kan enas om, och på vilka underlag?

Zackari & Modigh (2000) anser att normerna är på samma sätt som värdena i läroplanerna allmänna och abstrakta. Normerna styr vårt handlande, beteende och attityder och skall ge mer konkret vägledning till hur arbetet i förskolan och skolan skall bedrivas. Men vad är normer och hur fungerar det med normer i skolan? Orlenius (2001) som nämnts i ett tidigare skede menar att normer fungerar som handlingsaxiom och detta menas att man utgör grundprinciper, som är baserade på vissa värderingar vars giltighet man antar. Normer utgör därmed föreskrifter för hur man bör eller inte bör handla. I skolan kan elevers normer ställas mot lärares, lärares mot föräldrars, en skolas normer mot en annans skolas. Normer är informella och behöver inte vara nedtecknade. Man kan använda begreppet regler, men regler är i högre grad än normer. Normer kan formaliseras och därmed bli både mer synliga och avgränsade genom att omformas till regler, avtal eller lagar. Roth (1998) som nämnts innan menar att det finns vissa grundläggande normer som varje människa skall leva efter oavsett vilka sociala roller eller kulturella tillhörigheter hon identifierar sig med. Sådana normer kan vara att inte döda, inte orsaka lidande, och att inte hota någons värdighet och integritet. En annan

norm kan vara att vid intressekonflikter använda sig av förhandlingsmetoder som uppfyller vissa krav på rättvis behandling som opartiskhet istället för att använda sig av våldsmetoder, hotfulla påtryckningar eller argument som enbart genomsyras av egenintresset (Lundström 1997). Roth påpekar att dessa normer ibland brukar kallas för grundnormer eller grundvärderingar och flera av dem återfinns i internationella förklaringar som FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Zackari & Modigh (2000) skriver att kopplat till skillnaden mellan värden och normer är etik och moral. Etik handlar främst om reflektionen över mänskliga värderingar och dess grund och handlar om det som vi betraktar som gott och ont, dvs. vilka värden vi ansluter oss till. En persons eller grups moral visar sig i den praktiska handlingen och är därmed kopplat till normer. Generellt kan man säga att moral och normer är mer tids- och kulturbundna än etiken och värdena som återfinns i många olika religioner, kulturer och tidsperioder. Ofta skiljer man dessutom på normer och regler. Regler har mer betydelsen av att vara rättesnören för olika vardagssituationer, dvs. ett sätt att konkretisera normerna ytterligare och ett sätt att försöka ”garantera” att värden och normer efterlevs.

Zackari & Modigh (2000) anser att värden och normer följer i praktiken inte nödvändigtvis varandra. En individ kan agera, aktivt eller passivt, i strid med sina egna värderingar och normer, men i enlighet med de normer som finns i gruppen. Gruppträck kan således leda till att man inte agerar i enlighet med sina värderingar. Detta behöver inte betyda att ett sådant agerande är irrationellt för den enskilda individen. Det kan t.o.m. vara så att det i allra högsta grad är kortsiktigt rationellt för den enskilde att följa gruppen, t.ex. för att undvika fysisk och psykisk bestraffning. Roth (1998) anser här som tidigare nämnts att man mer allmänt kan säga att när olika människor starkt engagerar sig i en etnisk eller religiös grupp finns det alltid en risk för att den specifika gruppmedlemskapet kan ta överhanden. En grupp kan utvecklas till att bli ”expansionistisk” och visa upp en bristfällig lyhördhet inför andra gruppers krav.

6. Analys

Som Zackari & Modigh (2000) nämnt ovan så är det alltså de grundläggande värderingarna som styr och påverkar normerna. Men det jag var intresserad av att veta är ”vad är värden och hur formas de? Orlenius (2001) är den som menar att värden representerar något som är eftersträvansvärt och att värden formas av olika värderingar, dvs. prioriteringar om det önskvärda. Värdegrunden skulle därmed kunna indikera att det finns vissa överenskomna värden som är av grundläggande natur. Varför dessa värden just är grundläggande, hur de ska uttolkas och deras mer konkreta innebörd anses det ändå förekomma delade meningar om. Men vem är det som ska arbeta fram dessa grundläggande värden? Jag tycker själv att elever, lärare och föräldrar ska vara med och arbeta fram vissa värden tillsammans. Personligen anser jag ändå att de grundläggande värden och normer bör finnas med men att man sedan bygger på med egna värden och normer tillsammans. Jag tror att det är större chans att resultatet blir bättre och mer omfattande när man låter alla parter vara med och utforma dessa värden. För varje skola har sin egen skolkultur och därför bör varje skola anpassa sina värden efter den rådande skolsituationen och ta fram de värden som är bäst lämpade för just den skolan. Detta tror jag skulle leda till en större gemenskap på skolan eftersom man har fått fram gemensamma värden tillsammans.

Orlenius (2001) har tidigare nämnt att normer utgör föreskrifter för hur man bör eller inte bör handla. Roth (1998) har även påpekat innan att det finns normer som brukar kallas för grundnormer eller grundvärderingar och flera av dem återfinns i internationella förklaringar som FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Dessa grundläggande normer och grundvärderingar bör vara de som återfinns i varje skola och samhälle anser jag. Eftersom det handlar om att alla människor är lika mycket värda och att man inte ska skada någon annan människa genom psykisk eller fysisk misshandel.

Collste (1996) har en bra poäng tycker jag när han poängterar att för att människor ska kunna leva tillsammans och fungera ihop, krävs det regler och normer. Ett demokratiskt samhälle är uppbyggt på ansvar, förtroende och skyldigheter. Dessa regler och normer bör vara grunden för att kunna bygga upp vårt samhälle och skola. Men sen är frågan vem som ska vara med och utforma dem och i vilken omfattning det bör ske?

Jag tror att det främst i skolans värld är genomförbart eftersom vårt samhälle är för omfattande. Därför bör man först testa det i ett minisamhälle som i en skola och se hur det skulle fungera där först. Men vem är intresserad, har resurser, tid, ork och ekonomi för att genomföra detta? För det bör vara en skola med ett stort intresse, goda resurser, gott om tid och god ekonomi. Så det är en massa bitar som ska stämma för att det ska kunna bli ett gott resultat anser jag. Det är en större chans att det lyckas om dessa bitar finns med i alla fall.

När det gäller de grundläggande normerna och värderingarna så bör de vara anpassade efter de olikheter som finns och där man låter olika uppfattningar ömsesidigt påverka varandra. Har man kommit så här långt med sina grundläggande normer och värderingar så arbetar man väldigt väl efter demokrati och lika värde som är väldigt centralt för värdegrundsboken som sagt. Men skolan har även kommit att spela en allt viktigare roll i det mångkulturella samhället, där skolan har ett ansvar att ”förmedla en medborgarskapsfostran där förhållningssätt som ett demokratiskt sinne och normer som respekt för olikhet ska stå i centrum”. Så man kan säga att ett demokratiskt synsätt och respekt för olikhet är i centrum både i det mångkulturella samhället och i den mångkulturella skolan.

Som jag tidigare varit inne på så framkommer det i Skolverket (1999) en fråga som handlar om hur olika kulturer ska kunna leva sida vid sida? Den första möjligheten som även nämnts innan är som sagt att en kultur tar över och fastställs som ”gemensam”. Detta är en ledande tendens på skolorna, och den yttras i en strävan att definiera en gemensam värdegrund. Den andra möjligheten som jag mer är inne på innebär en situation där många olika människor och viljor samsas och möts på lika villkor i sig skulle kunna utgöra en ”värdegrund”. Jag anser själv att den andra möjligheten är den mest eftersträvsamma eftersom den är mest demokratisk och tar vara på att alla är lika mycket värda. Men det är även den som är svårast att uppfylla eftersom den mest dominerande är den första möjligheten. *Men jag undrar som tidigare i min resultatdel hur många skolor som verkligen jobbar efter den andra möjligheten? Eller om det finns någon skola som redan fungerar efter det som nämns i den andra möjligheten? Detta skulle vara intressant att undersöka ute i skolorna.*

För om det finns någon skola som jobbar efter den andra möjligheten som jag är inne på så kanske dem har idéer och förslag som skulle kunna hjälpa andra skolor som med är intresserade av denna möjlighet. För om man skulle hitta en skola som jobbar efter denna möjlighet så skulle man kunna göra en jämförelse mellan hur denna möjlighet fungerar mot en annan skola som jobbar efter den första möjligheten. Sedan skulle man kunna lyfta fram för och nackdelar från bägge dessa skolor och på det sättet få en bild av hur det kan se ut i dagens skola beroende på vilken möjlighet man jobbar efter. Detta tycker jag låter jätteintressant och spännande, men det krävs som sagt en större undersökning och jämförelse mellan de bägge möjligheterna för att få en mer rättvis bild. Roth (1998) påpekar även som innan att de som är kritiska till ett mångfaldssamhälle tycker att förespråkarna av detta har svårt att visa vad det är som ska kunna hålla ihop detta samhälle och att det finns ett behov av en tydlig värdegemenskap i ett mångkulturellt samhälle. Risken om det saknas kan leda till att det uppstår en saknad av solidaritet och samhällsgemenskap. Därför är det viktigt att det hela tiden sker en bra kommunikation mellan de som är kritiska till ett mångfaldssamhälle och de som är för det. För när man kommunicerar med andra så lär sig individen att förstå och bli delaktig i ett samhälle som Haugen (1974) påpekar. Språket har även en social funktion med många dimensioner som det står om här med. Så med andra ord har språket en väldigt stor betydelse och är därför värd att uppmärksamma.

I diskussionen om begreppet värdegemenskap, ställer Roth frågor som: *"Hur ska människor från olika kulturer komma överens om vilka etiska normer och vilken värdegrund som skolan ska utgå ifrån i sin undervisning?"* Detta är som sagt stora och viktiga frågor. Som det tidigare framkommit så har en undersökning av ungdomsrådet, där politiker, rektorer, lärare och elever tillfrågats, visat att de flesta eleverna över huvud taget aldrig hört talas om värdegrunden. Detta medverkar direkt till att det blir väldigt svårt och komplicerat för de flesta eleverna att enas om vilken värdegrund skolan ska utgå ifrån. Så det första och viktigaste steget för dagens skolor är att låta eleverna ta del av värdegrunden och göra dem nyfikna på den. Det första steget handlar om att göra eleverna nyfikna på värdegrunden som sagt, men även om att lyfta fram att varje elevs åsikt är viktig att lyssna på och respektera.

Detta kan man även koppla till hur viktigt det är att ett aktivt arbete med värdegrunden i skolan förutsätter att man också diskuterar samhällstraditionerna, och inte tar dem för givna.

För genom att diskutera samhällstraditionerna så får vi en bättre förståelse för varandras traditioner. Men jag anser att man både kan behålla sina egna traditioner samtidigt som du tar till dig de traditionerna där du bor. De som visar att de accepterar våra traditioner visar det genom att utöva våra traditioner tycker jag. Detta bidrar till att de blir mer delaktiga i vårt samhälle och räknas som goda medborgare anser jag. Detta tycker jag man kan se som grundläggande för de som är nya i vårt land och som snabbt vill komma in i vårt samhälle. Enligt Roth (1998) så ska en mångkulturell undervisning som tidigare nämnts inte bara bereda plats för majoritetskulturens perspektiv. Den ska även ge utrymme för andra kulturella perspektiv i samhället. Att lyfta fram en negligerads grupp historiska erfarenheter kan sägas vara en av den mångkulturella undervisningens främsta målsättningar. Undervisningen bör signalera att flera grupper tillhör samhället och att dessa grupper har rätt att få sin historia berättad. Alltså bör en mångkulturell undervisning enligt mig bidra till att lyfta fram alla människor och kulturer och låta alla känna att deras kultur och livshistoria är lika viktig att lyfta fram som alla andras.

En annan frågeställning som kom upp i min resultatdel är: *Hur ska man skapa en tydlig värdegemenskap som är accepterad i vårt samhälle?* Jag tror det först gäller att använda sig av ett enkelt språk med enkla och lättförståeliga ord som lyfts fram. Men det handlar såklart inte enbart om detta men det kan vara en viktig del för att alla ska kunna ta till sig en gemensam värdegrund. För när man använder för svåra och komplicerade ord, som leder till att språket känns svårt så leder det säkert till att många känner sig utanför direkt. Det handlar ju om orden "gemenskap" och "värde" och att få fram gemensamma värden som ska leda till gemenskap. Därför tror jag att vi måste använda ett språk som är enkelt att acceptera av alla för att vi ska kunna känna samhörighet och gemenskap ihop. Därför bör de gemensamma innebära sådant som alla förstår, accepterar och respekterar. För att förklara det närmare så kan jag koppla det vidare till det Svensson (1998) lyfter fram, han säger att i språket finns våra värderingar inbyggda, vilket blir

tydligt i ett pluralistiskt samhälle. Han nämner även att språket är både ett resultat av våra värderingar och en påverkande och i vissa fall konserverande faktor.

Jag undrar även om:

Bör det finnas några skillnader på en gemensam värdegemenskap i skola och samhälle eller kan det finnas en gemensam för bägge dessa? Eller kan det finnas vissa grundläggande värden som fungerar både i samhället och i skolan?

Enligt mig så är både skolan och det vanliga samhället olika samhällen, skolan är ett minisamhälle och sen kommer det vanliga samhället. Så därför tror jag att det skulle kunna finnas vissa grundläggande värden som fungerar både i skola och i samhället. Först och främst handlar det om mänskliga rättigheter, att alla är lika mycket värda och att alla individer, grupper och kulturer bör respekteras och behandlas jämlikt.

Detta kan man koppla vidare till den svenska läroplanen som säger att skolan ska förmedla värderingar som: alla människors lika värde, livets okränkbarhet, individens frihet och integritet, jämlikhet mellan män och kvinnor och solidaritet för utsatta och svaga samt att värdet av kulturell mångfald ska lyftas fram och användas som en resurs.

I läroplanen står det även att skolan ska *förmedla* och *förankra* samhällets värdegrund. Hedin & Lahdenperä (2000) tycker som tidigare att detta är ett sätt att säga att värdegrunden är fast, färdig och odiskutabel. Men andra ord kan den förmedlas och förankras. Vårt svenska samhälle vilar på dessa gemensamma värden. I och med det omfattas den av alla "svenskar". Det påstås till och med att "kring dessa värden råder det konsensus; de har i decennier varit grundpelare i vårt samhälle" (Skolverket 1995, s. 43). Hedin & Lahdenperä (2000) beskriver att i det mångkulturella samhället uppfattas värdegrunden ibland som en sammanfattning av de värden som alla medborgare är eller bör vara överens om. När det gäller dessa grundläggande punkter måste vi enas för att kunna leva tillsammans i Sverige. När man pratar om undervisningen i skolan så är det tänkt att all undervisning skall genomsyras av ett interkulturellt synsätt, så man kan se det som ett uppdrag ifrån statsmakten till skolan där statsmakten vill att skolan ska arbeta i en mer integrativ inriktning (Eklund.2000)

Jag står fast vid att man bör komma fram till en väldigt grundläggande värdegemenskap, som passar för alla parter både i skola och samhälle.

Det är bättre att börja med något väldigt grundläggande och istället i ett senare skede bygga på med mer sedan. Den måste först och främst bygga på de värden och normer som finns i vårt samhälle och skola i form av skollagen och rättssystemet.

Jag tycker det skulle vara trevligt och utvecklande om varje skola skulle kunna få fram en individuell och anpassad värdegemenskap och även gemensamma värden och normer som jag nämnt tidigare. Dessa skulle arbetas fram ifrån lärare, elever och föräldrar och dessa skulle gemensamt ansvara för att allt detta fungerar i praktiken. Så med andra ord blir alla mer delaktiga och får en bättre och mer ömsesidig respekt för varandra och där man respekterar och accepterar varandras olikheter. Detta tror jag även skulle leda till att det blir en mycket bättre gemenskap på skolan. Även om det säkert skulle bli någon som inte efterlever allting, så tror jag ändå det blir bättre än vad bara den vanliga skollagen kan bidra med. Eftersom skollagen endast är välkänd och accepterad av främst de som jobbar inom skolans värld och inte av föräldrar och elever. Sen är skollagen så omfattande att lärarna känner oftast bara till en bråkdel av innehållet de med. Så därför är det endast de grundläggande reglerna ur skollagen som är intressanta i första hand. Eftersom det är genom fasta regler med konsekvenser av olika straff som man verkligen lär sig vad som gäller så bör ändå detta fortsätta gälla tycker jag, men med konsekvenser och straff som alla parter känner till och accepterar. Jag tycker skolan ska agera i första hand istället för att alltid välja att koppla in polisen så fort något händer. För annars tror jag att detta sänder ut negativa signaler som att skolan inte klarar av lösa något själv och att både elever, lärare och föräldrar känner sig hjälplösa när något inträffar. Istället tycker jag det är skolan som ska ta det största och viktigaste ansvaret för det är skolan som ska visa på vad som är rätt och fel och bör därför arbeta fram bättre lösningar på bestraffning än vad polisen kan göra. Har man väl blandat in polisen en gång så är det lätt att man tar hjälp av dem allt fler gånger som ibland kan vara onödigt eftersom vissa saker löses bättre genom skolorna själva anser jag. Det är lätt att få en dålig stämpel som skola när polisen allt mer blir tillkallad till skolan. Man bör istället sända ut positiva signaler som visar på att det är en stark skola som klarar av att lösa sina egna konflikter utan att blanda in polisen allt för mycket.

Det enda stora problemet är att det är väldigt tidsomfattande och krävande att verkligen genomföra något sånt här och man vet aldrig hur väl det verkligen skulle fungera i verkligheten. Men det är en väldigt intressant fråga som kräver en hel del forskning och eftertankar för att man verkligen ska kunna sätta sig in i den på en djupare nivå. För i dagens samhälle och skola så finns det väldigt omfattande problem och därför krävs det väldigt drastiska åtgärder om man vill att det ska ske någon större förändring.

Men allt handlar i grund och botten om att det finns för få resurser för att kunna genomföra någon större förändring. Det behövs betydligt fler människor inom alla yrken som jobbar med människor för att vi ska kunna få ett trevligt samhälle och en trevlig skola anser jag. Därför måste man låta de som vill bli mer delaktiga som i t.ex. skolans värld bli mer delaktiga om de vill det, för elever och föräldrar är en ganska outnyttjad resurskälla i skolan. Tidigare har jag nämnt hur man kan göra detta i skolan men även i vårt samhälle borde fler föräldrar ta större ansvar för sina barn och se till att uppfostra dem med rätt värderingar och normer om vad som är rätt och fel. Men eftersom vårt samhälle innehåller alltfler kulturer med olika värderingar, normer och regler om vad som är rätt och fel så blir det genast komplicerat.

7. Diskussion och slutsatser

Som det nämnts tidigare i min analys så finns det många frågor angående värden och normer. Vilka som ska finnas i vårt samhälle och skola och vem som ska vara med och utforma dem. Även hur man kan anpassa dem till vårt mångkulturella samhälle och skola för att tillvarata, respektera och acceptera att vi är, tänker och handlar så olika. Det är alltså mycket man ska ta hänsyn till för att verkligen få det att fungera i praktiken.

Så den stora frågan är om det finns något eller några bra sätt att verkligen få det att fungera i verkligheten och som kan tillvarata allt det som jag nämnt här ovan?

Detta är en väldigt omfattande och krävande fråga. Det kräver att man har en stor förförståelse av många olika saker och det kräver en stor och omfattande undersökning.

Det krävs även att man kan hitta ett ställe där man kan testa om det fungerar. Därför skulle det vara bra om man först testade det i en mindre skala i form av en mindre skola.

Men då uppstår frågor som: Vilken skola skulle vilja eller våga prova något sånt här?

Det är många som ska vara med och bestämma och avgöra om det verkligen ska gå igenom. Det är viktigt att elever, föräldrar, lärare och hela skolledningen är med på att testa det under en viss period. Man har alltså en viss försöksperiod på sig för att se om det fungerar. Men det kanske blir svårt att få klartecken ifrån de som är med i skolledningen eller som sitter över dem och bestämmer? Jag tror ändå att många lärare, elever och föräldrar hade varit positiva till detta förslag. Om detta förslag jag nämnt skulle gå att genomföra och visar sig vara positivt så tror jag även att värdegemenskapen skulle bli bättre. När det gäller just diskussionen om begreppet värdegemenskap, ställer Roth frågor som jag varit inne på tidigare: "Hur ska människor från olika kulturer komma överens om vilka etiska normer och vilken värdegrund som skolan ska utgå ifrån i sin undervisning?"

Jag sa tidigare i min resultatdel att de flesta eleverna över huvud taget aldrig hört talas om värdegrunden. Så det första och viktigaste steget för dagens skolor är som sagt att låta eleverna ta del av värdegrunden och göra dem nyfikna på den. Det första steget handlar om att göra eleverna nyfikna på värdegrunden som sagt, men även om att lyfta fram att varje elevs åsikt är viktig att lyssna på och respektera. Men vilket skulle isåfall kunna vara det andra steget?

Här tror jag man kan göra en god förankring i det som är viktigt för värdegrunden nämligen att lyfta fram att alla är lika mycket värda. Så det är här skolan har en fostrande roll och bör därför ge sina elever rätt värderingar och en anpassad värdegrund som ska förbereda och anpassa dem för ett demokratiskt samhälle och skola. Dessa frågor handlar som sagt om hur man ska bete sig mot varandra iform av grundläggande normer och vilken värdegrund som skolan ska utgå ifrån i sin undervisning.

Alltså lite av det jag redan varit inne på tidigare. Men när man pratar om grundläggande normer så menar Roth (1998) att det är sådant som varje människa skall leva efter oavsett vilka sociala roller eller kulturella tillhörigheter man identifierar sig med. Sådana normer kan vara att inte döda, inte orsaka lidande, och att inte hota någons värdighet och integritet. Dessa normer är alltså ganska självklara för de flesta eftersom det handlar om respekt för varandra. Med andra ord behandla alla andra som du själv vill bli behandlad. Alla som inte följer dessa normer blir bestraffade iform av vårt rättssystem eller skollagen. Det finns konsekvenser för de människor som gör andra människor illa iform av psykiskt och fysiskt kränkande. Dessa människor som inte kan följa dessa grundläggande normer tillhör inte värdegemenskapen. Eftersom gemenskap handlar om att hålla ihop, respektera och acceptera varandra. Grunden till en gemensam skola och samhälle är att det ska finnas gemensamma förhållningsregler om vad som är rätt och fel och även olika lagar man måste följa ute i vårt samhälle. Man måste lära sig att anpassa sig efter det landet man lever i och deras normer, traditioner och regler. Så därför anser jag att de människor som hamnat utanför i vårt samhälle eller skola kan vara personer som har svårt att anpassa sig till vårt land med våra normer, traditioner och regler. De människor som har valt att inte tillhöra värdegemenskapen kanske har andra värderingar och normer? Därför skulle det kanske som jag nämnt tidigare behövas arbeta fram olika förslag på nya gemensamma värden och normer som dessa elever också skulle kunna acceptera. För då skulle allt fler tillhöra den gemensamma värdegemenskapen efterhand. Men för att dessa nya värden och normer ska börja gälla så är det viktigt att man även lär sig följa våra grundnormer och grundvärden. Men det tror jag blir lättare att göra om man även får en chans att införa andra värderingar och normer som är mer anpassade och accepterade för olika kulturer och människor. På detta sätt tror jag att detta kan bidra till att vi skulle kunna få en mer sammanhållen skola där allt fler känner en större gemenskap.

Referenser:

Andersson, G., Bennich-Björkman, L., Johansson, E. & Persson, A. 2003. Skolkulturer – tröghet, förändring, framgång. I A. Persson (Red.), *Skolkulturer* (sid 11-32). Lund: Studentlitteratur.

Berger, A. A. 1999. *Kulturstudier*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman Alan 2001. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Collste, Göran. 1996. *Inledning till etiken*. Lund: studentlitteratur.

Eklund, M. 2000. Interkulturellt lärande i skolan. I T. Kroksmark (Red.), *Lära om lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Fredriksson, Ulf & Wahlström, Pär. 1997. *Skola för mångfald eller enfald*. Stockholm: Legus förlag.

Gren, Jenny (1995). *Etik i pedagogens vardagsarbete*. Stockholm: Liber utbildning AB.

Gutmann, A. 1994. *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos.

Habermas, J. 1994. Kampen för ömsesidigt erkännande i den demokratiska rättsstaten. I Amy Cutmann (red) *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Daidalos, s.103-139.

Hartman, S.G. (1996). *Lärares kunskap. Traditioner och idéer i svensk undervisningshistoria*. (Skapande Vetande 28). Linköping: Linköpings Universitet.

Haugen, E. 1974. *The Curse of Babel*. Dialogue, 7, No 2, 57-64.

Hedin, C., & Lahdenperä, P. 2000. *Värdegrund och samhällsutveckling*. Göteborg: HLS förlag.

Herngren, M. 1994. *Fönstret* nr. 11 ABFs Kulturskrift.

Hyltenstam, K., & Tuomela, V. 1996. Hemspråksundervisningen. I K. Hyltenstam (Red.), *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisningen*. Lund: Studentlitteratur.

Jernström, E. & Johansson, H. 1997. *Kulturen som språngbräda*. Lund: Studentlitteratur.

Lahdenperä, J. 2004. Interkulturell pedagogik – vad, hur och varför?. I P. Lahdenperä (Red.), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik* (sid 11-31). Lund: Studentlitteratur.

Lgr 80. 1980. *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.

Litvin, J (1976) *The importance of Developing Communication Curricula in Australia*. Paper presented at the Conference of Interpersonal and Mass Communication, Sydney 1976, Dec. Ed150644 ref. I Lundberg, P (1991) *Utbildning och träning för interkulturell kommunikativ kompetens*, Pedagogiska Institutionen, Lunds Universitet Studentlitteratur, Lund.

Lundberg, P. 1991. *Utbildning och träning för interkulturell kommunikativ kompetens*, Pedagogiska Institutionen, Lunds Universitet. Lund: Studentlitteratur.

Lundström, M. (1997). *Det rätta och det goda i en mångkulturell demokrati*. I svensk Teologisk Kvartalskrift, Årg 73.

Lpo 94. 1994. *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklasser och fritidshem*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.

Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa.

Roth. (1998). *Den mångkulturella parken - om värdegemenskap i skola och samhälle*. Stockholm: Liber.

Runfors. (2003). *Mångfald på minerad terräng*.

Skollagen 1985-12-12

Skolverket (1995): *Långt borta. Och nära. Läroplanerna och internationaliseringsbegreppet*.

Skolverket (1996b). *Gemensamhet i mångfalden – en rapport om 32 skolors arbete med värdegrunden i praktisk tillämpning* (i serien Skola i utveckling). Stockholm: Skolverket, Liber Distribution.

Skolverket (1999): *Ständigt. Alltid! Skolans värdegrund. Kommentar till läroplanen*, Stockholm: Liber Distribution.

Skolöverstyrelsen (87-04-29) *Handlingsprogram för skolans internationalisering*. Särtryck ur Skolöverstyrelsens anslagsframställning för budgetåret 1989/90.

Skolöverstyrelsen. 1989. *Handlingsplan för skolans internationalisering*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.

Skutnabb-Kangas, T. 1981. *Tvåspråkighet*. Lund: Studentlitteratur.

SOU 1983:57: *Olika ursprung – gemenskap i Sverige. Utbildning för språklig och kulturell mångfald*. Statens offentliga utredningar 1983:57.

SOU 1996:143. *Krock eller möte – Om den mångkulturella skolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Sträng, H Monica. Dimenäs, Jörgen 2000. *Det lärande mötet - ett bidrag till reflekterande utvärdering*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, A. K. 1998. *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur.

Thavenius, J. 1999. De många kulturbegreppen. I. L. G. Andersson m.fl. (Red.), *Skolan och de kulturella förändringarna* (sid 81-100). Lund: Studentlitteratur.

Weber, M. 1977. *Vetenskap och politik*. Göteborg: Korpen.

Zackari, G. & Modigh, F. 2000. *Värdegrundsboken – Om samtal för demokrati i skolan*. Stockholm: AB Danagårds Grafiska.

Ödman, P-J. 2001. *Tolkning, förståelse, vetande- Hermeneutik i teori och praktik*. Sverige: Nordstedts Akademiska förlag.

Elektroniska källor

http://ebib.arbetslivsinstitutet.se/arb/2002/arb2002_09.pdf (2005-03-03)

